

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η ΕΤΟΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΥΤΟΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΝΑ ΔΙΔΑΞΟΥΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΚΙΜΠΡΙΚΤΣΗ ΘΕΟΔΩΡΑΣ
ΑΕΜ 5003

ΦΛΩΡΙΝΑ
ΜΑΙΟΣ 2023

ΦΥΛΛΟ ΕΞΕΤΑΣΗΣ

1. Επόπτης: _____

Βαθμός: _____

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

2. Δεύτερος Βαθμολογητής: _____

Βαθμός: _____

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

Γενικός Βαθμός: _____

Ο/η συγγραφέας ..... βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στις εργασίες τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	4
Λέξεις Κλειδιά.....	4
Abstract	5
Keywords	5
Ευχαριστίες.....	6
Πρόλογος.....	7
Εισαγωγή	8
1 ^ο Μέρος: Θεωρητική τεκμηρίωση του ζητήματος.....	9
Αγωγή και Προαγωγή Υγείας	9
Αγωγή Υγείας – Εκπαιδευτικά οφέλη	9
Αγωγή Υγείας στην Ευρώπη	10
Αγωγή Υγείας στην Ελλάδα	11
Δράσεις και παρεμβάσεις ενημέρωσης στο πλαίσιο Αγωγής Υγείας για την Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Αγωγή.....	14
Εργαστήρια Δεξιοτήτων	16
Σεξουαλική Αγωγή και Εργαστήρια Δεξιοτήτων	17
Σεξουαλική Αγωγή.....	18
Ορισμός, σκοποί και βασικές έννοιες	18
Ιστορία Σ.Α. στην Ευρωπαϊκή Ένωση	20
Σ.Α. στην Ελλάδα	21
Παράγοντες που παρεμποδίζουν την Σ.Α.	22
Ο ρόλος των εκπαιδευτικών.....	23
2 ^ο Μέρος: Εμπειρική Έρευνα	25
Στόχοι της έρευνας.....	25
Μεθοδολογία	26
Συμμετέχοντες.....	26
Μέσα συλλογής δεδομένων	27
Διαδικασία συλλογής δεδομένων.....	28
Αποτελέσματα	29
1 ^{ος} Άξονας: «Γνώσεις και δράσεις εκπαιδευτικού (ετοιμότητα & αυτοαποτελεσματικότητα)»	29
Ανάλυση Ερωτήσεων 1 ^{ου} Άξονα	33
2 ^{ος} Άξονας: «Πόροι και πηγές».....	35
Ανάλυση Ερωτήσεων 2 ^{ου} Άξονα	36

3 ^{ος} Άξονας: «Εμπλοκή γονέων & Κηδεμόνων».....	37
Ανάλυση Ερωτήσεων 3 ^{ου} Άξονα	38
Γενικός σχολιασμός των Αποτελεσμάτων	39
Συζήτηση	41
Βιβλιογραφία	43
1 ^ο Παράρτημα	49
Ερωτηματολόγιο	49
2 ^ο Παράρτημα	52
Συγκεντρωτικός Πίνακας Απαντήσεων σε Ποσοστά.....	52
Γραφήματα.....	54

Περίληψη

Στην εργασία αυτή καθώς και στην έρευνα που περιλαμβάνει, πραγματεύονται η ετοιμότητα και η αυτοαποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών υποχρεωτικής εκπαίδευσης της Ελλάδας, να διδάξουν Σεξουαλική Αγωγή. Τονίζει την αναγκαία συμβολή της Σεξουαλικής Αγωγής τόσο στην σωματική, όσο και στην ψυχική υγεία των μαθητών. Στο πρώτο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται ένα γενικό θεωρητικό πλαίσιο που ξεκινά από την Αγωγή Υγείας στην Ελλάδα, περνά στην επεξήγηση του τι είναι Εργαστήρια Δεξιοτήτων και πως αυτά συμβάλλουν στην Σεξουαλική Αγωγή και ολοκληρώνεται με την ενότητα της Σεξουαλικής Αγωγής, η οποία περιλαμβάνει τους σκοπούς και τους στόχους αυτής, καθώς και την ιστορική της αναδρομή τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα. Επίσης, γίνεται αναφορά στους παράγοντες που παρεμποδίζουν την ανάπτυξη και την ένταξη της Σεξουαλικής Αγωγής στο σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα και παρουσιάζεται η σημαντικότητα του ρόλου του εκπαιδευτικού στην επιτυχημένη διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται η έρευνα που διεξήχθη, προκειμένου να μελετηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών και η ετοιμότητά τους απέναντι σε ζητήματα Σεξουαλικής Αγωγής. Τέλος, παρατίθενται τα αποτελέσματα της έρευνας, σύμφωνα με τα οποία το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν φαίνεται να έχουν θετική στάση απέναντι στην Σεξουαλική Αγωγή, ωστόσο, δεν αισθάνονται έτοιμοι να υποστηρίξουν διδακτικά αυτό το αντικείμενο. Όσοι εκπαιδευτικοί έχουν λάβει κάποια επιμόρφωση στην Σεξουαλική Αγωγή, επιβεβαιώνεται πως μπορούν να διδάξουν το αντικείμενο με μεγαλύτερη άνεση, σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς χωρίς αντίστοιχη επιμόρφωση. Συνεπώς, συμπεραίνουμε πως το σχολικό κλίμα χαρακτηρίζεται από προθυμία για να προστεθεί η Σεξουαλική Αγωγή στο αναλυτικό πρόγραμμα, ασχέτως της έλλειψης κατάρτισης των εκπαιδευτικών. Επιπλέον, παρατίθενται προτάσεις επέκτασης της έρευνας.

Λέξεις Κλειδιά

Σεξουαλική Αγωγή, εκπαιδευτικοί, αυτοαποτελεσματικότητα, ετοιμότητα, υγεία

Abstract

This paper, as well as the research it includes, deals with the readiness and self-efficacy of teachers in Greece to teach Sexuality Education. It emphasizes the necessary contribution of Sexuality Education to both physical and mental health of students. In the first part of this paper, a general theoretical framework is presented, starting from Health Education in Greece, moving on to the explanation of what Skills Workshops are and how they contribute to Sexuality Education, and concluding with the section on Sexuality Education, which includes its purposes and objectives, as well as its historical review both in Europe and in Greece. Furthermore, reference is made to the factors that hinder the development and integration of Sexuality Education in the school curriculum, and the importance of the role of the teacher in the successful teaching of Sexuality Education is presented. In the second part of the work, the research conducted is presented, in order to study the views of teachers and their readiness in regards to Sexuality Education issues. Finally, the research results are presented, indicating that the majority of participating teachers seem to have a positive attitude towards Sexuality Education; however, they do not feel prepared to support teaching this subject. It is confirmed that educators who have received training in Sexuality Education can teach the subject with greater ease compared to teachers without equivalent training. Therefore, we conclude that the school environment exhibits a willingness to incorporate Sexuality Education into the curriculum, regardless of the lack of training among teachers. Furthermore, proposals for expanding the research are provided.

Keywords

Sexuality Education, teachers, readiness, self-efficacy, health

Ευχαριστίες

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω όσους εκπαιδευτικούς συμμετείχαν εθελοντικά και ανώνυμα στην έρευνα που διεξήχθη προκρινόμενου να συλλέξω ικανοποιητικό αριθμό απαντήσεων για την έρευνα. Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Πηνελόπη Παπαδοπούλου, η οποία με καθοδήγησε και επιτήρησε την πορεία της εργασίας, καθώς και την κυρία Άννα Σπύρτου. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Άννα – Καρολίνα Ρετάλη για την καθοδήγησή της στην στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Πρόλογος

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης εργασίας και η έρευνα που αυτή περιλαμβάνει, σχετίζεται με τη διερεύνηση της ετοιμότητας και την αυτοαποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών, που στελεχώνουν τις σχολικές μονάδες της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, να αναλάβουν την διδασκαλία του γνωστικού αντικείμενου της Σεξουαλικής Αγωγής.

Η Σεξουαλική Αγωγή, έχω την αίσθηση ότι είναι ένα γνωστικό αντικείμενο που τώρα ξεκινά να αναπτύσσεται ουσιαστικά στον ελληνικό εκπαιδευτικό χώρο. Ωστόσο, η βαρύτητα και η προσοχή που του δίνεται δεν είναι ακόμα ισάξια της σημαντικότητάς του. Τα πολλαπλά και δυσάρεστα γεγονότα που διαδραματίζονται καθημερινά και στην χώρα μας, μας αποδεικνύουν πως είναι επιτακτική η ανάπτυξη της Σεξουαλικής Αγωγής. Συγκεκριμένα, αναφέρομαι σε γεγονότα ανισότητας των φύλων, βαθιά εδραιωμένες πατριαρχικές αντιλήψεις που δυσκολεύουν και απειλούν ακόμα και σήμερα πολλές γυναίκες, απαρχαιωμένες αντιλήψεις περί σεξουαλικότητας και αποδοχής της LGBTQ+ κοινότητας. Αυτά εξακολουθούν να υφίστανται διότι ατροφεί ακόμα και το πιο απλό κομμάτι της συνύπαρξης ενός ατόμου με την υπόλοιπη κοινωνία, δηλαδή παρατηρείται απώλεια του σεβασμού και της ενσυναίσθησης. Όλα τα παραπάνω αποτελούν νοσηρά σημεία της ελληνικής κοινωνίας, τα οποία μπορούν, αν όχι να εξαλειφθούν, έστω να μετριαστούν σε σημαντικό βαθμό με την συμβολή της κατάλληλης εκπαίδευσης.

Φυσικά, για να πραγματοποιηθεί με επιτυχία η “διδασκαλία” της Σεξουαλικής Αγωγής, κύριοι παράγοντες είναι οι εκπαιδευτικοί. Είναι σημαντικό οι εκπαιδευτικοί να έχουν την διάθεση και την σοβαρότητα να ασχοληθούν με ένα αντικείμενο σαν και αυτό. Αλλά πρωτίστως πρέπει να έχουν τις κατάλληλες γνώσεις, μεθοδολογία και να είναι έτοιμοι και αποτελεσματικοί. Εν συντομία, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στην παιδαγωγική γνώση περιεχομένου του κάθε εκπαιδευτικού.

Για τον σκοπό αυτό, πραγματοποιήθηκε η συγκεκριμένη έρευνα, προκειμένου να μελετηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το ζήτημα της Σεξουαλικής Αγωγής και να εξακριβωθούν οι διαθέσεις τους, αλλά και οι γνώσεις τους σχετικά με το αντικείμενο αυτό.

Προσωπικά, θεωρώ πως οι εκπαιδευτικοί είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν το σχετικό περιεχόμενο. Ωστόσο, τα μέσα που τους παρέχονται και η εκπαίδευση που τους προσφέρεται δεν είναι κατάλληλη. Επιπλέον, αυτό που αναμέναμε να συναντήσουμε κατά την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας, ήταν μια θετική στάση των εκπαιδευτικών και προθυμία για ανάπτυξη και βελτίωση των γνώσεών τους επί του θέματος.

Εισαγωγή

Η Σεξουαλική Αγωγή αναδεικνύεται ως ένα θέμα ιδιαίτερα σημαντικό στο πλαίσιο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στις μέρες μας. Επιτακτική είναι η ανάγκη για πλήρη και σωστή ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των νέων για θέματα που αφορούν τη σεξουαλικότητα, τις σχέσεις των φύλων και την υγεία. Ωστόσο, η εφαρμογή της Σεξουαλικής Αγωγής στα σχολεία αντιμετωπίζει πολλές προκλήσεις, καθώς οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να είναι εξοικειωμένοι και επαρκώς καταρτισμένοι, ώστε να διδάξουν ένα ευαίσθητο θέμα και να αντιμετωπίσουν δυνητικά εμπόδια που προκύπτουν αρχικά από τους γονείς και έπειτα από άλλους παράγοντες, όπως κοινωνικούς και θρησκευτικούς. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να μελετήσει την ετοιμότητα και την αυτοαποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών υποχρεωτικής εκπαίδευσης να διδάξουν Σεξουαλική Αγωγή.

Αρχικά έγινε ανάλυση του θεωρητικού πλαισίου ξεκινώντας από την Αγωγή Υγείας και τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων, τα οποία είναι τα μόνα πεδία που προσφέρουν γνώσεις σχετικές με την Σεξουαλική Αγωγή στην χώρα μας. Στην συνέχεια έγινε η ανάλυση της Σεξουαλικής Αγωγής, που ανέδειξε την σημαντικότητά της και την ανάγκη της ουσιαστικής παρουσίας της στο αναλυτικό πρόγραμμα των σχολικών μονάδων ως ανεξάρτητο γνωστικό αντικείμενο, τόσο του Δημοτικού όσο και του Γυμνασίου. Έπειτα, τονίστηκε ο καθοριστικός ρόλος των εκπαιδευτικών στο συγκεκριμένο πεδίο και η αναγκαιότητα κατάλληλης εκπαίδευσης και πληροφόρησης αυτών, έτσι ώστε να επιτευχθεί η διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής.

Για την επίτευξη του στόχου της έρευνας, χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο 10 ερωτήσεων για να γίνει η συλλογή των δεδομένων. Το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε ερωτήσεις που ανέδειξαν τη διάθεση και την αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών απέναντι σε ζητήματα Σεξουαλικής Αγωγής, την επίγνωσή τους για πηγές πληροφόρησης και την προθυμία τους να αντιμετωπίσουν πιθανά εμπόδια που τυχόν θα προκύψουν από τους γονείς και κηδεμόνες. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα παρέχουν σημαντικές ενδείξεις για την προετοιμασία και υποστήριξη των εκπαιδευτικών στον τομέα της Σεξουαλικής Αγωγής.

Στη συνέχεια της έρευνας, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα και γίνεται συζήτηση για την ανάλυση των ευρημάτων, καθώς και προτείνονται πιθανοί τρόποι που θα οδηγήσουν στην βελτίωση της ετοιμότητας και της αυτό-αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών στη διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής. Με τις κατάλληλες παρεμβάσεις στην παροχή πληροφοριών, την εκπαίδευση και την μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών, θα έχουν την δυνατότητα να παράσχουν αποτελεσματικότερη, στοχευόμενη και ευαίσθητη διδασκαλία σε θέματα Σεξουαλικής Αγωγής, συμβάλλοντας έτσι στην υγιή ανάπτυξη και την καλύτερη κατανόηση των νέων σχετικά με τη σεξουαλικότητα και τις σχέσεις.

1^ο Μέρος: Θεωρητική τεκμηρίωση του ζητήματος

Αγωγή και Προαγωγή Υγείας

Αγωγή Υγείας – Εκπαιδευτικά οφέλη

Η Αγωγή Υγείας ως γνωστικό πεδίο διαδραματίζει πράγματι καίριο ρόλο στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Κύρια λειτουργία της αποτελεί ο εφοδιασμός των μαθητών με βασικές γνώσεις και δεξιότητες για μια υγιεινή ζωή (Χασαπίδου & Φαχαντίδου, 2018). Προωθώντας λοιπόν θετικές συμπεριφορές και στάσεις, η Αγωγή Υγείας δίνει στους μαθητές τη δυνατότητα να λαμβάνουν τις κατάλληλες αποφάσεις για την ευημερία τους ως μονάδες και έπειτα ως ομάδα (κομμάτι εκάστοτε κοινωνικού συνόλου). Σε αυτό το κομμάτι εξετάζεται η σημασία του περιεχόμενου της Αγωγής Υγείας και των δραστηριοτήτων της αλλά και όσον αφορά τις εφαρμογές της στην υποχρεωτική εκπαίδευση ενώ επισημαίνονται ορισμένες από τις ήδη εφαρμοσμένες πρακτικές που έχουν μέχρι τώρα αποδειχθεί αποτελεσματικές.

Το σχολείο ως θεσμός πέρα από την παροχή γνώσεων εξυπηρετεί και άλλους σκοπούς. Συγκεκριμένα αποτελεί εξαιρετικής σημασίας παράγοντα επηρεασμού σχετικά με την διαμόρφωση χαρακτήρα, επιλογή προτύπων, συνειδητοποίησης ρόλου στην κοινωνία, προώθησης της δια βίου ευημερίας. Μέσω αυτής της πλευράς της εκπαίδευσης, παρέχονται στους μαθητές γνώσεις και εργαλεία που είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη υγιεινών συνηθειών, την πρόληψη ασθενειών και τη λήψη προσωπικών και συνειδητών αποφάσεων σχετικά με τη διατροφή, τη σωματική δραστηριότητα και την προσωπική υγιεινή. Η έγκαιρη παρέμβαση μέσω της Αγωγής Υγείας είναι σε θέση να καλλιεργήσει και να διαμορφώσει μια θετική νοοτροπία προς την αυτοφροντίδα και ενθαρρύνει συμπεριφορές υγιεινού τρόπου ζωής που μπορούν να μεταφερθούν και στην ενήλικη ζωή (Γιαννακούλια, 2018). Επιπλέον, η Αγωγή Υγείας ασχολείται με κρίσιμα θέματα όπως η ψυχική υγεία, η πρόληψη της κατάχρησης ουσιών και τα μέτρα ασφαλείας, Σεξουαλική Αγωγή, εφοδιάζοντας τα παιδιά με μηχανισμούς και στρατηγικές αντιμετώπισης των προκλήσεων που μπορεί να αντιμετωπίσουν.

Στην εκπαιδευτική πράξη εντοπίζονται διάφορες πρακτικές για την αποτελεσματική εκπαίδευση των μαθητών σχετικά με την Αγωγή Υγείας. Μια πρώτη κοινή προσέγγιση είναι η απευθείας ενσωμάτωση της ίδιας της Αγωγής Υγείας στο πρόγραμμα σπουδών ως γνωστικό αντικείμενο - άξονα, ενσωματώνοντάς την με διαθεματικό παραδείγματος χάρη τρόπο σε μαθήματα όπως οι Φυσικές Επιστήμες, η Φυσική Αγωγή και τα μαθήματα κοινωνικής αγωγής. Αυτή η διεπιστημονική προσέγγιση διασφαλίζει ότι η Αγωγή Υγείας δεν αντιμετωπίζεται ως ξεχωριστή οντότητα αλλά ως ένα αναπόσπαστο μέρος της συνολικής μάθησης. Ιδανικά μπορούν να χρησιμοποιούνται διαδραστικές και ελκυστικές μέθοδοι διδασκαλίας, όπως ομαδικές συζητήσεις, διδασκαλία με χρήση Τ.Π.Ε., παιχνίδια ρόλων και βιωματικές δραστηριότητες, για να ενισχυθεί η συμμετοχή και η κατανόηση των μαθητών.

Επιπρόσθετα, η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών, των σχολικών νοσηλευτών, των γονέων και των επαγγελματιών υγείας της κοινότητας και η ενσωμάτωση των γονέων και των επαγγελματιών υγείας στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι μια άλλη δόκιμη πρακτική. Αυτές οι στρατηγικές συνεργασίας επιτρέπουν μια ολιστική προσέγγιση στην

Αγωγή Υγείας, αξιοποιώντας την εμπειρογνωμοσύνη των διαφόρων ενδιαφερομένων μερών για την παροχή μιας ολοκληρωμένης διδασκαλίας.

Μια εξαιρετικής σημασίας πτυχή της Αγωγής Υγείας όπως αυτή λαμβάνει χώρα στο θεσμό του σχολείου ως υποχρεωτική εκπαίδευση είναι η Σεξουαλική Αγωγή (Sexuality Education). Ενώ ένα κομμάτι των απόψεων μπορεί να αμφισβητούν την καταλληλότητα της συζήτησης, σχετικά με την Σεξουαλική Αγωγή, με μικρά παιδιά, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι η Σεξουαλική Αγωγή σε αυτό το στάδιο επικεντρώνεται σε πληροφορίες που είναι κατάλληλες για την ηλικία και σχετικές με την ανάπτυξη. Στόχος της είναι να παρέχει στα παιδιά γνώσεις σχετικά με το σώμα τους, τις σχέσεις και τα προσωπικά τους όρια και παράλληλα φέρνει τους μαθητές σε επαφή με κοινωνικές αξίες όπως ο σεβασμός, η συναίνεση και οι υγιείς κοινωνικές σχέσεις.

Αρχικά οι εφαρμοσμένες πρακτικές οι οποίες σχετίζονται με τη Σεξουαλική Αγωγή ως κομμάτι της Αγωγής Υγείας στα δημοτικά σχολεία περιλαμβάνουν τη δημιουργία ενός ασφαλούς μαθησιακού περιβάλλοντος, όπου μέσα εκεί κάθε παιδί εντάσσεται στα οργανωμένα σχήματα το σχολείου, εκπαιδεύεται, μορφώνεται και κοινωνικοποιείται (Αθανασίου, 2015). Οι εκπαιδευτικοί διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στη διευκόλυνση ελεύθερων και μη επικριτικών συζητήσεων, χρησιμοποιώντας γλώσσα και υλικά κατάλληλα για την εκάστοτε ηλικία. Αντιμετωπίζουν τις ερωτήσεις και τις ανησυχίες των μαθητών, διασφαλίζοντας ότι παρέχονται ακριβείς πληροφορίες. Η συνεργασία με τους γονείς και τους κηδεμόνες είναι ζωτικής σημασίας, καθώς αποτελούν πολύτιμους εταίρους στην υποστήριξη της μάθησης και της ανάπτυξης των παιδιών, ενώ αυτή με τους ειδικούς και καταρτισμένους όσον αφορά την Σεξουαλική Αγωγή αξίζει να θεωρείται αυτονόητη.

Αγωγή Υγείας στην Ευρώπη

«Αγωγή υγείας είναι μια διαδικασία που στηρίζεται σε επιστημονικές αρχές και χρησιμοποιεί προγραμματισμένες ευκαιρίες μάθησης, οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα στους ανθρώπους, όταν λειτουργούν ως άτομα ή ως σύνολο, να αποφασίζουν και να ενεργούν συνειδητά για θέματα που επηρεάζουν την υγεία τους». (Ευρωπαϊκή Ένωση όπως αναφέρεται στο Στάππα, 2007)

Η Αγωγή Υγείας και ο τρόπος προσέγγισής της στα ευρωπαϊκά σχολεία ποικίλλει από χώρα σε χώρα. Ωστόσο, γενικά επικεντρώνεται στην προώθηση της σωματικής και ψυχικής ευεξίας, του υγιεινού τρόπου ζωής και των βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων υγείας. Ορισμένους χαρακτηριστικούς άξονες, πτυχές και πρακτικές που συναντώνται στα ευρωπαϊκά σχολεία και μπορούν να συνυπάρχουν και να λειτουργούν συμπληρωματικά μεταξύ τους, αποτελούν οι παρακάτω:

1. Ολιστική προσέγγιση: Πολλές ευρωπαϊκές χώρες υιοθετούν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στην Αγωγή Υγείας, καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα θεμάτων όπως η διατροφή, η σωματική δραστηριότητα, η σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία, η ψυχική υγεία, η πρόληψη της κατάχρησης ουσιών, η υγιεινή και η ασφάλεια. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί αυτό της χώρας της Νορβηγίας. Συγκεκριμένα, το νορβηγικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει ολοκληρωμένη προσέγγιση σε θέματα Αγωγής Υγείας όπως, η σωματική δραστηριότητα, η διατροφή, η

σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και η πρόληψη της κατάχρησης ουσιών. (Utdanningsdirektoratet, 2022)

2. Πολυθεματικές μέθοδοι διδασκαλίας: Τα ευρωπαϊκά σχολεία χρησιμοποιούν διαδραστικές και συμμετοχικές μεθόδους διδασκαλίας για την ενεργό συμμετοχή των μαθητών. Αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν ομαδικές συζητήσεις, παιχνίδια ρόλων, μελέτες περιπτώσεων, βιωματική μάθηση και πρακτικές δραστηριότητες. Οι μέθοδοι διδασκαλίας επικεντρώνονται στην προώθηση της κριτικής σκέψης, των δεξιοτήτων λήψης αποφάσεων και της αλλαγής συμπεριφοράς. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Σουηδίας. Τα σουηδικά σχολεία χρησιμοποιούν συχνά βιωματικές μεθόδους διδασκαλίας, όπως παιχνίδι ρόλων και ομαδικές συζητήσεις, για να διευκολύνουν τη συμμετοχή των μαθητών και την ενεργό συμμετοχή στην Αγωγή Υγείας. (Skolverket, 2023)
3. Συνεργασία - συμπράξεις: Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση τα σχολεία συνηθίζουν να συνεργάζονται με εξωσχολικούς φορείς, όπως επαγγελματίες υγείας ή κοινοτικές οργανώσεις και γονείς, για την ενίσχυση των πρωτοβουλιών Αγωγής Υγείας. Αυτές οι συνεργασίες παρέχουν πρόσβαση σε γνώσεις εμπειρογνομώνων, πόρους και ευκαιρίες για τους μαθητές να εμπλακούν με την ευρύτερη κοινότητα. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί αυτό της χώρας της Ολλανδίας. Τα σχολεία λοιπόν στην Ολλανδία συνεργάζονται με τοπικούς επαγγελματίες υγείας και οργανισμούς για την παροχή εκπαιδευτικών προγραμμάτων Αγωγής Υγείας. Οι συνεργασίες αυτές περιλαμβάνουν προσκεκλημένους ομιλητές, εργαστήρια και πόρους για μαθητές και εκπαιδευτικούς, γεγονός που καθιστά την προσέγγισή τους εξαιρετικά ενδιαφέρουσα. (National Institute for Public Health and the Environment, 2018)

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι όσον αφορά το γενικότερο πλαίσιο των μεθόδων, οι πρακτικές μπορεί να διαφέρουν μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών λόγω των πολιτισμικών, κοινωνικών και αξιακών, όσον αφορά την εκπαίδευση, επιλογών. Ωστόσο, η Αγωγή Υγείας απασχολεί την πλειοψηφία των αντιστοίχων υπουργείων των ευρωπαϊκών κρατών.

Αγωγή Υγείας στην Ελλάδα

Η Αγωγή Υγείας στα ελληνικά σχολεία είναι θεσμοθετημένη όσον αφορά συγκεκριμένα την υποχρεωτική εκπαίδευση. «Στα σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης εφαρμόζονται προγράμματα Αγωγής Υγείας, που αποτελούν τμήμα των ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων των σχολείων αυτών και περιλαμβάνουν τη διδασκόμενη αναλυτική ύλη και τις σχετικές δραστηριότητες...» (άρθρο 7, ν. 2817/ΦΕΚ78/14-3-2000). Αναντίρρητα είναι ένα αρκετά σύγχρονο αντικείμενο, όσον αφορά τον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης, στην Ελλάδα. Η Αγωγή Υγείας ως πεδίο αποτελεί κατά κύριο λόγο ένα διαθεματικό αντικείμενο, στόχος του οποίου είναι να συμβάλλει κατά τον μέγιστο δυνατό βαθμό στην βελτίωση της σχολικής ζωής των παιδιών και να την γεφυρώσει με την ίδια την κοινωνία, φέρνοντας τους μαθητές και τις μαθήτριες σε επαφή με πραγματικά κοινωνικά ζητήματα. Σύμφωνα με το ΔΕΠΠΣ/ΑΠΣ σκοπός της Αγωγής Υγείας είναι «η προάσπιση, η βελτίωση και η προαγωγή της ψυχικής και σωματικής υγείας και της κοινωνικής ευεξίας των μαθητών, αφενός με την ανάπτυξη των κοινωνικών

δεξιοτήτων τους και της κριτικής τους σκέψης, αφετέρου με την αναβάθμιση του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντός τους.» (ΦΕΚ 304, 3344).

Επιπροσθέτως, μέγιστη προτεραιότητα αποτελεί «... η πρόληψη του αποκλεισμού των νεαρών ατόμων από την κοινωνία και την αγορά εργασίας. Η ανάπτυξη δεξιοτήτων και η διαμόρφωση ατόμων με κριτική στάση.» (Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, 2013)

Η Αγωγή Υγείας παρέχεται στα πλαίσια της συνολικής παιδαγωγικής διαδικασίας και συντονίζεται από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. Τα ίδια τα περιεχόμενα λοιπόν της Αγωγής Υγείας ενσωματώνονται στα σχολικά προγράμματα και διδασκαλία των σχολικών μαθημάτων, ανάλογα με την ηλικία των μαθητών. Το γνωστικό περιεχόμενο της Αγωγής Υγείας χωρίζεται σε 9 άξονες.

1. Διαπροσωπικές σχέσεις - Ψυχική υγεία
2. Πρόληψη χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών
3. Κατανάλωση και υγεία
4. Σεξουαλική Αγωγή - Διαφυλικές σχέσεις
5. Φυσική άσκηση και υγεία
6. Κυκλοφοριακή Αγωγή - Ατυχήματα
7. Περιβάλλον και υγεία
8. Εθελοντισμός
9. Αντιμετώπιση έκτακτων καταστάσεων

Επιπλέον, υπάρχουν κάποια ειδικά μαθήματα Αγωγής Υγείας τα οποία διδάσκονται στα σχολεία και περιλαμβάνουν θεωρητικά και πρακτικά μαθήματα τα οποία και αναφέρονται στην υγεία και την ευημερία των μαθητών. Οι μαθητές έχουν πρόσβαση σε εκπαιδευτικό υλικό και προγράμματα, τα οποία αφορούν την Αγωγή Υγείας, καθώς και σε συμβουλευτικές υπηρεσίες για θέματα υγείας και ευημερίας.

Προκειμένου, όμως, να λάβουν οι μαθητές επαρκή πληροφόρηση, θα πρέπει να έρχονται σε επαφή με θέματα υγείας από μικρή ηλικία. Γι' αυτό το σκοπό το πρόγραμμα Αγωγής Υγείας σύμφωνα με το ΔΕΠΠΣ 2003 με θέμα διατροφή, ξεκινά από το σημείο – σταθμό της εκπαίδευσης του Νηπιαγωγείου και ολοκληρώνεται στο αντίστοιχο αυτό του Γυμνασίου. Σε κάθε βαθμίδα υπάρχει κοινή θεματική, ωστόσο, πράγματι όσο αυξάνονται οι βαθμίδες, τόσο πληθαίνουν και οι πληροφορίες του κάθε επιμέρους θεματικού άξονα και φτάνουν σε τελικώς μεγαλύτερη εμβάθυνση όπως φαίνεται παρακάτω. Ωστόσο, όπως θα παρατηρήσουμε, το περιεχόμενο της Αγωγής Υγείας αναφορικά με την Σεξουαλική Αγωγή είναι ελλιπές.

I. Νηπιαγωγείο

Σε αυτό το σημείο, κατά την διάρκεια της φοίτησης του παιδιού στο Νηπιαγωγείο, εισάγονται δύο θεματικές. Η πρώτη έχει τίτλο «Ο εαυτός μου» και η δεύτερη «Η σχέση μου με το περιβάλλον». Στην αρχή αντιμετωπίζονται ζητήματα και ερωτήματα που αφορούν την φροντίδα του εαυτού μας. Για παράδειγμα: Παρατηρώ τον εαυτό μου. Πώς είμαι; Πώς ξέρω τι συμβαίνει γύρω μου; Περιποιούμαι και φροντίζω το σώμα μου (πώς πλένομαι, πώς ντύνομαι, πώς τρώω). Πώς ήρθα στον κόσμο; Τα μωρά μεγαλώνουν μέσα στη μητέρα πριν

γεννηθούν. Πώς δημιουργούνται τα παιδιά; Πώς φροντίζουμε τα μωρά; Καθώς και γίνεται σύνδεση με πιο ειδικά θέματα όπως διατροφή, φυσική άσκηση και υγεία, υγιεινή σώματος, στοματική υγιεινή, Σεξουαλική Αγωγή. Στην συνέχεια αντιμετωπίζονται τα σημαντικά ζητήματα προσαρμογής στο ίδιο το σχολικό περιβάλλον, αποδοχή καινούριων όρων συμβίωσης καθώς και γνωριμία των παιδιών μεταξύ τους, για να αποτελέσουν ενιαία ομάδα.

II. Δημοτικό

Η σεξουαλική εκπαίδευση όσον αφορά τον σταθμό του δημοτικού σχολείου αποτελεί ένα πεδίο με αδιαμφισβήτητη σημασία και οφείλει να αντιμετωπίζεται με σοβαρότητα και ευαισθησία. Η εκπαίδευση στη Σεξουαλική Αγωγή παίζει ρόλο κρίσιμο στην ανάπτυξη και την ευημερία των παιδιών ως μαθητές και μελλοντικοί πολίτες, προσφέροντας τους την επαρκή κατανόηση και την προετοιμασία που χρειάζονται για τη διαχείριση της ίδιας της σεξουαλικότητας τους.

Όσον αφορά επομένως το Δημοτικό σχολείο, οι θεματικές της Σεξουαλικής Αγωγής χωρίζονται ανά τάξη. Πιο συγκεκριμένα, κατά την Α' και την Β' Δημοτικού παραμένει η θεματική «Ο εαυτός μου», αλλά διαφοροποιείται ωστόσο το περιεχόμενο της. Ειδικότερα, προστίθενται τα εξής ζητήματα: Τι σημαίνει «μεγαλώνω»; Πώς αλλάζει η σωματική μου διάπλαση; Τι χρειαζόμαστε για την ανάπτυξη; Πώς φροντίζω τον εαυτό μου; Οι ευθύνες μου.

Συνδυαστικά λοιπόν με τα παραπάνω ζητήματα, συζητούνται θέματα που έχουν να κάνουν με την διατροφή, την στοματική υγιεινή, την άσκηση, την ανάπαυση, την αγάπη και τη φροντίδα καθώς και τη Σεξουαλική Αγωγή. Ως δεύτερη θεματική μπαίνει «Η σχέση μου με τους άλλους». Σε αυτή την ενότητα τα παιδιά αντιμετωπίζουν ζητήματα που σχετίζονται με τη κοινωνική υγεία. Δηλαδή συζητούν: με ποιους θέλω να είμαι παρέα; Ποιοι με θέλουν να παίζω μαζί τους; Γιατί δε με θέλουν μαζί τους;

Κατά τις τάξεις Γ' και Δ' Δημοτικού διατηρούνται οι δύο θεματικές «Ο εαυτός μου» και «Η σχέση μου με τους άλλους», αλλά εμπλουτίζεται περαιτέρω το περιεχόμενο. Συγκεκριμένα, όσον αφορά στην θεματική «Ο εαυτός μου» προστίθενται οι ενότητες: φροντίδα εαυτού μου, Ψυχική Υγεία, πώς αντιμετωπίζω τη ζήλια, τους φόβους, τις συγκρούσεις. Ενώ στην δεύτερη θεματική προστίθενται οι ενότητες: μαζί στο σχολείο, η «δική μας» τάξη, βοηθάμε ο ένας τον άλλον, οι φίλοι μου, τι ξέρω για αυτούς, γιατί υπάρχουν φίλοι, σπίτια και οικογένειες, πού ζουν οι άνθρωποι, το σπίτι και η οικογένειά μου, μοιράζομαι με την οικογένεια.

Στην Ε' και στη Στ' Δημοτικού παρατηρείται μια διαφοροποίηση των θεματικών, οι οποίες προαναφέρθηκαν. Επομένως, στην Ε' αναλύεται η θεματική «Ο εαυτός μου» και οι υποενότητες του: πώς αλλάζω και τι μπορώ να κάνω; - η πορεία μου προς την αυτονομία - , ενώ στη Στ' Δημοτικού αναλύεται η θεματική «Η σχέση μου με τους άλλους» και οι υποενότητες του: οι φίλοι μου, το περιβάλλον μου, κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες, διαφήμιση, ΜΜΕ.

III. Γυμνάσιο

Σε κάθε τάξη του Γυμνασίου, τα παιδιά έρχονται σε επαφή πολύ αναλυτικότερα με τις θεματικές που έχουν ήδη γνωρίσει στις προηγούμενες τάξεις του Δημοτικού. Στην Α΄ Γυμνασίου βασικό θέμα στην Αγωγή Υγείας είναι «Ο εαυτός μου», με βασικούς άξονες την ατομική ταυτότητα, την αυτοεκτίμηση και το συναίσθημα. Στην Β΄ Γυμνασίου βασικό θέμα είναι «Η σχέση μου με τους άλλους», ενώ στην Γ΄ Γυμνασίου βασικό θέμα είναι «Η σχέση μου με το περιβάλλον».

Έτσι, σύμφωνα με την Αγωγή Υγείας, τα παιδιά ολοκληρώνοντας την υποχρεωτική τους εκπαίδευση πετυχαίνουν τους εξής στόχους:

- Αναπτύσσεται η συνείδηση τους για την προσωπική υγεία και την υγεία των άλλων.
- Έχουν γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις που τους βοηθούν να προστατεύονται από τις σεξουαλικά μεταδιδόμενες ασθένειες και τις ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες.
- Έχουν εκπαιδευτεί σε πρακτικές για τις αξίες της υγιεινής διατροφής και της άσκησης.
- Αναγνωρίζουν τους κινδύνους του καπνίσματος, των ναρκωτικών και του αλκοόλ.
- Έχει ενισχυθεί η ικανότητά τους να λαμβάνουν αποφάσεις που αφορούν την υγεία τους και να αντιλαμβάνονται τη σημασία της υγιεινής ζωής για τη μακροζωία και την ποιότητα ζωής.

Η Σεξουαλική Αγωγή στο γυμνάσιο σύμφωνα με το ΔΕΠΠΣ του 2003 εξυπηρετεί τους περισσότερους από τους στόχους των προηγούμενων σταθμών της εκπαίδευσης ενώ αναλύεται περαιτέρω ως προς το περιεχόμενό της. «Ένα πρόγραμμα Αγωγής Υγείας μπορεί και πρέπει να προσφέρει ένα πλαίσιο στήριξης και αποδοχής για το μαθητή. Έτσι το σχολείο, με αφετηρία την Αγωγή Υγείας, μπορεί να υιοθετήσει σταδιακά ένα ρόλο υποστηρικτικό και προληπτικό μειώνοντας τις πιθανότητες εκδήλωσης ακραίων μορφών συμπεριφοράς που θα εμπόδιζαν την προσπάθεια του μαθητή για αυτονομία και δημιουργική ζωή. Για τους παραπάνω λόγους, τόσο το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού υλικού όσο και η μεθοδολογία και η στάση του συντονιστή-εκπαιδευτικού θα πρέπει να ευνοούν τη δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης και ασφάλειας στην τάξη. Είναι σημαντικό ο κάθε μαθητής να αισθάνεται ότι είναι μέλος της σχολικής τάξης-ομάδας, μέσα στην οποία θα νιώθει άνετα να εκφραστεί χωρίς το φόβο της ειρωνείας ή της απόρριψης. Το περιεχόμενο ενός προγράμματος Αγωγής Υγείας θα πρέπει να διαπνέεται από ένα πνεύμα το οποίο δεν θα εκφοβίζει τους μαθητές ούτε θα κινδυνολογεί, δεν θα απαγορεύει ούτε θα απορρίπτει, δεν θα διδάσκει αλλά θα διαπαιδαγωγεί. Θα πρέπει να εξοικειώνει το μαθητή με ποικίλες καταστάσεις της ζωής και να τον βοηθά να γνωρίσει καλύτερα τον εαυτό του και να αποκτά δεξιότητες έτσι ώστε να μπορεί να υιοθετεί θετικές στάσεις και συμπεριφορές στη ζωή του.» (Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, 2013) / (ΦΕΚ 304, 3344)

Δράσεις και παρεμβάσεις ενημέρωσης στο πλαίσιο Αγωγής Υγείας για την Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Αγωγή

Με μια πρώτη ματιά, οι παρεμβάσεις συμβουλευτικού χαρακτήρα μπορούν να διαδραματίζουν ρόλο αποτελεσματικού εργαλείου σχετικά με το πλαίσιο της Αγωγής Υγείας για τη Σεξουαλική Αγωγή. Οι παρεμβάσεις αυτές είναι θεμιτό να αποσκοπούν στην παροχή

επαρκούς και ακριβούς πληροφόρησης στους μαθητές σχετικά με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία, προσφέροντας παράλληλα την απαραίτητη καθοδήγηση και γνωστική υποστήριξη σε ένα ασφαλές και μη επικριτικό περιβάλλον ενημέρωσης. Μιλώντας για παρεμβάσεις, είναι θεμιτό να αναφερθεί πως αυτές δεν απασχολούν μόνο εξωσχολικές (εξωτερικοί φορείς) ούτε ενδοσχολικές (θεσμικοί φορείς – εκπαιδευτικό προσωπικό), αλλά γίνεται αναφορά στην γενικότερη αξία τους ως εκπαιδευτικό εργαλείο.

Μέσω προσαρμοσμένων συμβουλευτικών παρεμβάσεων, το σύνολο των μαθητών λαμβάνει την αρμόζουσα για την ηλικία τους και τεκμηριωμένη εκπαίδευση σε θέματα όπως η εφηβεία, η αντισύλληψη, τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα (ΣΜΝ), η συναίνεση, οι σχέσεις και η υπεύθυνη λήψη ή όχι αποφάσεων. Όλα αυτά αφορούν την Αγωγή υγείας ως γενικότερη έννοια, περιέχουσα αυτήν της Σεξουαλικής Αγωγής. Ως εκπαιδευτικούς συμβούλους δεν είναι αναγκαστικό να λαμβάνουμε υπόψη μόνο τον εκπαιδευτικό. Αντίθετα μπορούμε συμπεριλάβουμε στο εκπαιδευτικό προσωπικό εκπαιδευτικούς από άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης, σχολικούς συμβούλους ή επαγγελματίες υγείας, γενικότερα ανθρώπους με την απαραίτητη γνωστική κατάρτιση οι οποίοι είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν τις ερωτήσεις, τις ανησυχίες και τις παρανοήσεις των μαθητών, βοηθώντας τους να αναπτύξουν μια θετική και ενημερωμένη στάση απέναντι στη σεξουαλική και αναπαραγωγική τους πραγματικότητα. Άλλωστε, η Αγωγή Υγείας, δύναται να εφαρμοστεί από επιστήμονες, ανεξαρτήτου ειδικότητας με την προϋπόθεση να έχουν κατανοήσει τις βασικές έννοιες και αρχές της (Καλοκαιρινού και Σουρτζή, 2005).

Εξετάζοντας περαιτέρω λοιπόν όλα τα παραπάνω φτάνουμε στη σχολική πραγματικότητα. Έτσι, σύμφωνα με την Χιόνη, παρακολουθώντας πιο προσεκτικά τα προγράμματα Σεξουαλικής Αγωγής, τα οποία λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια της Αγωγής Υγείας, παρατηρούμε ότι οι δράσεις όχι μόνο δεν είναι ικανοποιητικά συντονισμένες, αλλά δεν υλοποιούνται. Συγκεκριμένα, στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, θεματικές που αφορούν ζητήματα Σεξουαλικής Αγωγής δεν έρχονται συχνά προς συζήτηση. Η ενημέρωση για αυτά τα ζητήματα εξαρτάται από την ευχέρεια του κάθε εκπαιδευτικού και κατά πόσο επιθυμεί ή νιώθει άνετα να προσεγγίσει κάποιες πτυχές της θεματικής αυτής. Επιπλέον, δεν υπάρχει κατάλληλος συντονισμός με φορείς που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ενασχόληση με την Σεξουαλική Αγωγή και να λειτουργήσουν ενισχυτικά στις δραστηριότητες των παιδιών και στις πληροφορίες που τους παρέχονται. Παράλληλα, ελλιπής ενημέρωση παρατηρείται και στην κοινότητα τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των γονέων. Συνεπώς, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως υπάρχει πολύ φτωχή καταγραφή παρεμβάσεων Σεξουαλικής Υγείας σε εθνικό επίπεδο (Χιόνη, 2009, 11).

Όσον αφορά την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, εκεί παρατηρείται μία μικρή, αλλά όχι ιδιαιτέρως σημαντική, προσπάθεια ενημέρωσης των εφήβων. Συχνά, πραγματοποιούνται επισκέψεις σε σχολικές μονάδες από άτομα ειδικευμένα στην Σεξουαλική Αγωγή, όπως παραδείγματος χάρη μαιείς. Το περιεχόμενο που παρουσιάζεται στοχεύει κυρίως στην Αναπαραγωγική Αγωγή και στις κατάλληλες μεθόδους αντισύλληψης, καθώς και στην προστασία από σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα. Ωστόσο, και πάλι βλέπουμε πως η προσπάθεια εκπαίδευσης δεν είναι συντονισμένη και δεν αποτελεί μέρος του αναλυτικού προγράμματος, αλλά γίνεται περιστασιακά και με συνοπτικό τρόπο. Έτσι, τέτοιου είδους δράσεις μένουν μετέωρες, καθώς δεν δρουν συμπληρωματικά σε κάποιο

γνωστικό αντικείμενο, προκειμένου να εδραιωθεί η γνώση και να λάβουν οι μαθητές ολοκληρωμένη εκπαίδευση. Θα ήταν καταλληλότερο να υπάρχει ολοκληρωμένη Σεξουαλική Αγωγή από νεότερες ηλικίες στα παιδιά και όχι μονάχα περιστασιακές επισκέψεις επαγγελματιών υγείας στην τελευταία φάση της εφηβείας. Με αυτό τον τρόπο η ενημέρωση θα ήταν πιο ουσιαστική και επιτυχημένη, προστατεύοντας τα παιδιά από την παραπληροφόρηση και ανοίγοντάς τους τον δρόμο για μια υγιή ψυχική και σεξουαλική ζωή.

Εργαστήρια Δεξιοτήτων

Ακολουθώντας το περιεχόμενο της Αγωγής Υγείας, τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων είναι μια μέθοδος διδασκαλίας που στοχεύει στην ανάπτυξη πρακτικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων στους μαθητές. Αυτά τα εργαστήρια επικεντρώνονται στην πρακτική εφαρμογή των θεωρητικών γνώσεων που αποκτήθηκαν στην τάξη, καθιστώντας τους μαθητές πιο ενεργούς στη διαδικασία μάθησης και προετοιμάζοντάς τους για την επαγγελματική τους ζωή. Συγκεκριμένα, στα Εργαστήρια Δεξιοτήτων, οι μαθητές μπορούν να ασκήσουν πρακτικές δεξιότητες και να εκπαιδευτούν σε συγκεκριμένα επαγγέλματα, όπως μαγειρική, μηχανική, ηλεκτρολογία, κηπουρική και πολλά άλλα. Επιπλέον, μπορούν να ασχοληθούν με την ανάλυση και επίλυση προβλημάτων, την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και την ενίσχυση των ικανοτήτων τους στην επικοινωνία και τη συνεργασία με άλλους. Στο πλαίσιο της υγείας και της σεξουαλικής εκπαίδευσης, τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων μπορούν να εστιάσουν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων όπως η επικοινωνία, η λήψη αποφάσεων, η αντίληψη των συναισθημάτων, η αντιμετώπιση του στρες και η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης.

Στην Ελλάδα, η μέθοδος των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων χρησιμοποιείται στην παιδαγωγική πρακτική και στη σεξουαλική εκπαίδευση ως μέθοδος που βοηθάει τους μαθητές να αναπτύξουν πλήρεις και υγιείς σεξουαλικές σχέσεις και να κατανοήσουν τη σημασία της σεξουαλικής υγείας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, οι δεξιότητες που μπορούν να διδαχθούν στα εργαστήρια δεξιοτήτων σχετικά με τη Σεξουαλική Αγωγή περιλαμβάνουν:

- Πληροφόρηση για το σεξουαλικό πρόσωπο και τη σεξουαλική ταυτότητα.
- Πληροφόρηση για την ανατομία και τη φυσιολογία του ανθρώπινου σώματος, συμπεριλαμβανομένης της αναπαραγωγικής υγείας.
- Επικοινωνιακές δεξιότητες, όπως η ανάπτυξη της επικοινωνίας και της συναίνεσης στις σεξουαλικές σχέσεις.
- Συζήτηση για τις πρακτικές και τα θέματα της σεξουαλικής υγείας, συμπεριλαμβανομένων των ασφαλών πρακτικών και των μεθόδων προστασίας από σεξουαλικά μεταδιδόμενες ασθένειες.
- Ανάλυση των πολιτιστικών και κοινωνικών παραδόσεων και πρακτικών που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα και τη Σεξουαλική Αγωγή.

Επιπλέον, στα εργαστήρια δεξιοτήτων για τη Σεξουαλική Αγωγή, μπορούν να συμπεριληφθούν δραστηριότητες όπως η σύνταξη λίστας ερωτήσεων για τη συζήτηση στο

σπίτι, η προετοιμασία των συμμετεχόντων για σεξουαλικές συναντήσεις, η εξάσκηση σε σεξουαλικές δεξιότητες και η εξέταση περιπτώσεων σεξουαλικής παρενόχλησης και βίας.

Τα εργαστήρια δεξιοτήτων εμφανίζονται σε διάφορες σχολικές τάξεις, ανάλογα με το περιεχόμενο τους και τους στόχους που επιδιώκουν. Για παράδειγμα, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τα εργαστήρια δεξιοτήτων μπορούν να εμφανιστούν σε μαθήματα όπως η Φυσική, η Χημεία, η Βιολογία, η Πληροφορική, η Οικονομία κ.λπ. Επίσης, μπορεί να υπάρχουν ειδικά εργαστήρια για την ανάπτυξη δεξιοτήτων όπως η επικοινωνία, η επίλυση προβλημάτων, η κριτική σκέψη και η συνεργατική εργασία. Οι στόχοι των εργαστηρίων δεξιοτήτων διαφέρουν ανάλογα με τη σχολική τάξη. Παρακάτω παρατίθενται οι στόχοι ανά τάξη του δημοτικού και του γυμνασίου.

Δημοτικό

Στην Α' τάξη: Στόχος των εργαστηρίων δεξιοτήτων σε αυτή την τάξη είναι η εξοικείωση των παιδιών με το σχολικό περιβάλλον και η ενίσχυση των βασικών δεξιοτήτων, όπως η αντίληψη, η μνήμη και η παρατηρητικότητα.

Στη Β' και Γ' τάξη: Στόχος των εργαστηρίων δεξιοτήτων σε αυτές τις τάξεις είναι η εκπαίδευση των παιδιών σε δεξιότητες όπως η λογική σκέψη, η δημιουργικότητα και η επικοινωνία.

Στη Δ' και Ε' τάξη: Στόχος των εργαστηρίων δεξιοτήτων σε αυτές τις τάξεις είναι η ενίσχυση των βασικών δεξιοτήτων και η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της ικανότητας ανάλυσης και επίλυσης προβλημάτων.

Στη Στ' τάξη: Στόχος των εργαστηρίων δεξιοτήτων σε αυτή την τάξη είναι η εξοικείωση με τη χρήση των τεχνολογιών, η ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της φαντασίας, η ανάπτυξη της ικανότητας συνεργασίας, η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και η χρήση της στην επίλυση προβλημάτων.

Γυμνάσιο

Στην Α' Γυμνασίου, οι μαθητές ενισχύουν τις δεξιότητες της επικοινωνίας και της συνεργασίας, ενώ εξοικειώνονται με τη χρήση διαφόρων τεχνολογιών και μαθαίνουν να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και ευθύνες.

Στην Β' Γυμνασίου, οι μαθητές αναπτύσσουν τις δεξιότητες της κριτικής σκέψης και της επίλυσης προβλημάτων, καθώς και της ανάγνωσης και της κατανόησης κειμένων. Επίσης, μαθαίνουν να αντιμετωπίζουν τον στρες και να διαχειρίζονται τον χρόνο τους.

Στη Γ' Γυμνασίου, οι μαθητές αναπτύσσουν την ικανότητα να προγραμματίζουν τους στόχους τους και να κατανοούν τη σημασία της αυτοεκτίμησης και της αυτοπεποίθησης. Επίσης, εξοικειώνονται με την πρόληψη και τη διαχείριση του στρες, την υγεία του στόματος και την υγεία της αναπαραγωγικής τους υγείας.

Σεξουαλική Αγωγή και Εργαστήρια Δεξιοτήτων

Στην επίσημη ηλεκτρονική σελίδα του Υπουργείου Εκπαίδευσης σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) και τους αρμόδιους φορείς υπάρχει αναρτημένο κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό για τα εργαστήρια δεξιοτήτων, το οποίο υλικό

αποτελεί κατευθυντήρια γραμμή για την διδασκαλία των διαφόρων θεματικών που απαρτίζουν τα εργαστήρια δεξιοτήτων. Η Σεξουαλική Αγωγή ή Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση όπως αναφέρεται στην σελίδα, εντάσσεται στην θεματική ενότητα «Ζω καλύτερα – Ευ ζην». Σε κάθε ενότητα της θεματικής, πέρα από κατάλληλα διαμορφωμένο υλικό, υπάρχουν προτεινόμενες δραστηριότητες, οδηγός ενημέρωσης για τους εκπαιδευτικούς καθώς και η ταυτότητα της κάθε ενότητας. Η ταυτότητα περιέχει το αναλυτικό πλάνο διδασκαλίας, δηλαδή αναφέρει για ποια ηλικιακή ομάδα μαθητών προτείνεται το περιεχόμενο, πόσο χρόνο θα χρειαστεί κάθε δραστηριότητα για να υλοποιηθεί, με ποιο από τα μαθήματα του προγράμματος σπουδών συνδέεται η κάθε υποθεματική καθώς και με ποιους τρόπους μπορεί να γίνει η αξιολόγηση της κάθε θεματικής. Επιπλέον, στα συγκεκριμένα αρχεία αναφέρεται πως καλό θα ήταν να προσφέρεται επιμόρφωση σχετική με το περιεχόμενο στους εκπαιδευτικούς από την δημιουργό του συγκεκριμένου περιεχομένου. Επιπροσθέτως, το περιεχόμενο θα μπορούσε να υποστηριχθεί από την ίδια την δημιουργό, ωστόσο, αυτό είναι εφικτό μόνο για όσες σχολικές μονάδες βρίσκονται εντός Αττικής. Ειδήλλως, θα μπορούσαν να μετεκπαιδευτούν και άλλοι εκπαιδευτικοί σε περισσότερες περιοχές της Ελλάδας.

Σεξουαλική Αγωγή

Ορισμός, σκοποί και βασικές έννοιες

Η Σεξουαλική Αγωγή (Σ.Α.) είναι από τους νεότερους και καίριους κλάδους της εκπαίδευσης μιας και η σεξουαλικότητα αποτελεί φυσικό και αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας. Σκοπός της Σεξουαλικής Αγωγής είναι η ενημέρωση και η προαγωγή ζητημάτων σεξουαλικής υγείας (Γερούκη, 2011), έτσι ώστε να διαμορφωθούν σεξουαλικά μορφωμένα άτομα που θα αναπτύξουν υγιείς στάσεις και συμπεριφορές που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα και τη συνολική τους ευημερία.

Ο κλάδος της Σεξουαλικής Αγωγής έχει στόχο να εφοδιάζει τους μαθητές με γνώσεις, δεξιότητες και ιδέες απαραίτητες για την κατανόηση των σωματικών λειτουργιών που σχετίζονται με το περιεχόμενο και τη λήψη συνειδητοποιημένων αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλικότητά τους. Ακόμη περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων το οποίο αφορά, συμπεριλαμβανομένης της ανθρώπινης ανάπτυξης, τις σχέσεις, την συναίνεση, την αντισύλληψη, τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα (ΣΜΝ) και την προώθηση υγιούς σεξουαλικής συμπεριφοράς. Η ένταξη της Σεξουαλικής Αγωγής στα σχολεία μπορεί να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση του χαρακτήρα των μαθητών και στην προώθηση της σχολικής και μετά-σχολικής ευημερίας τους.

Η Σεξουαλική Αγωγή δεν απομονώνεται αποκλειστικά στο κομμάτι της σεξουαλικής επαφής αλλά περιλαμβάνει ακόμα τις σωματικές, συναισθηματικές, ψυχικές και κοινωνικές πτυχές της ανθρώπινης σεξουαλικότητας. Προσπαθεί να παρέχει έγκυρες, διασταυρωμένες και κατάλληλες για την ηλικία πληροφορίες στους μαθητές, σεβόμενη το ενδεχόμενο διαφορετικό υπόβαθρο, την κουλτούρα και τις πεποιθήσεις που την αφορούν. Η Σεξουαλική Αγωγή ενθαρρύνει τον ανοιχτό διάλογο, αποσκοπεί στην κατάρριψη των μύθων και των παρανοήσεων και προωθεί τις υγιείς στάσεις σχετικά με την σεξουαλικότητα.

Η σωστή ένταξη της Σεξουαλικής Αγωγής στην εκπαίδευση είναι απαραίτητη για την έγκυρη πληροφόρηση των μαθητών, την προώθηση υγιών προτύπων και την ενημέρωσή τους ώστε να λαμβάνουν ασφαλείς και συνειδητοποιημένες αποφάσεις για τη σεξουαλική τους υγεία. Έχοντας γνώμονα την προώθηση της συμμετοχικότητας, τον σεβασμό και τον ανοιχτό διάλογο, θέτει τα θεμέλια για υγιέστερες σχέσεις, μειωμένο κίνδυνο σεξουαλικώς μεταδιδόμενων νοσημάτων, μη προγραμματισμένων εγκυμοσυνών και βελτιωμένη συνολική ευημερία στην ζωή του ατόμου. Άλλωστε, τα υψηλά ποσοστά κυήσεως και εκτρώσεων στην εφηβεία, τόσο παγκοσμίως όσο και στην Ελλάδα, είναι αδιαμφισβήτητα ένα δυσάρεστο γεγονός, μιας και υπάρχουν πιθανότητες επιπτώσεων τόσο της σωματικής όσο και της ψυχικής υγείας. Συγκεκριμένα στην Ελλάδα, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία του Ινστιτούτου Ψυχικής και Σεξουαλικής Υγείας, ο αριθμός των εκτρώσεων στα έφηβα κορίτσια ανέρχεται στον αριθμό των 40.000 ανά έτος, με τον συνολικό αριθμό να υπολογίζεται ότι ανέρχεται στις 300.000 (Ινστιτούτου Ψυχικής και Σεξουαλικής Υγείας, όπως αναφέρεται στο Θανοπούλου, 2020). Επίσης, το ποσοστό εφήβων που χρησιμοποιούν την διακοπτόμενη συνουσία ως μέθοδο αντισύλληψης ανέρχεται στο 40% στην χώρα μας, και αποτελεί κατάσταση που χρήζει άμεση αντιμετώπιση. (Ελληνική Εταιρεία Οικογενειακού Προγραμματισμού Αντισύλληψης και Αναπαραγωγικής Υγείας, όπως αναφέρεται στο Μουζάλας, 2018). Επομένως, η ενσωμάτωση της ολοκληρωμένης Σεξουαλικής Αγωγής στα σχολικά προγράμματα σπουδών είναι ζωτικής σημασίας για μία ολιστικότερη ανάπτυξη των μαθητών, διασφαλίζοντας ότι είναι εφοδιασμένοι με τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες, όπως είναι οι κατάλληλες και αποτελεσματικές μέθοδοι αντισύλληψης, για να ανακαλύψουν την πλευρά τους που αφορά της σεξουαλικότητα με υπεύθυνο και συνειδητοποιημένο τρόπο.

Η σεξουαλική υγεία ορίστηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας ως η «...ενσωμάτωση των σωματικών, συναισθηματικών και κοινωνικών διαστάσεων του σεξουαλικά ενεργού ανθρώπου με τρόπους που τον εμπλουτίζουν θετικά και βελτιώνουν την προσωπικότητά του και την επικοινωνία του με τους άλλους ανθρώπους...» (Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, όπως αναφέρεται στο Γερούκη, 2011). Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (2002), η σεξουαλικότητα είναι μια κυρίαρχη έννοια της ανθρωπίνης ύπαρξης καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής και περιλαμβάνει το φύλο και τους ρόλους που απορρέουν από αυτό, το σεξουαλικό προσανατολισμό, την ευχαρίστηση, τις σεξουαλικές σχέσεις και την αναπαραγωγή. Η σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία προϋποθέτει μια θετική προσέγγιση η οποία χαρακτηρίζεται από σεβασμό στη σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις καθώς και τη δυνατότητα απόκτησης ευχάριστων και ασφαλών σεξουαλικών εμπειριών, χωρίς εξαναγκασμό, διάκριση και άσκηση βίας (WHO, 2002). Συνεπώς, στα περιεχόμενα της Σεξουαλικής Αγωγής δεν συναντώνται θεματικές που αφορούν μονάχα σεξουαλικά ζητήματα, όπως το φύλο, η σεξουαλικότητα και οι σεξουαλικές σχέσεις, αλλά συμπεριλαμβάνονται και η κοινωνικότητα, η ενσυναίσθηση, οι ανθρωπίνες αξίες και πεποιθήσεις, ηθικά ζητήματα καθώς και ζητήματα ψυχικής υγείας. Όπως αναφέρει και ο Tremblay, η σεξουαλική εκπαίδευση έχει τέσσερις βασικές κατηγορίες: την βιολογική, την ψυχολογική, την κοινωνική και την ηθική (Tremblay, 1998). Ως επέκταση των παραπάνω, η UNESCO δημοσίευσε το 2020 τις βασικές έννοιες τις οποίες δύναται να μεταφέρει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα Σεξουαλικής Αγωγής. Αυτές είναι:

- Σχέσεις
- Αξίες, Δικαιώματα, Κουλτούρα και Σεξουαλικότητα
- Κατανόηση του φύλου
- Βία και Ασφάλεια
- Δεξιότητες για Υγεία και Ευεξία
- Το ανθρώπινο σώμα και η ανάπτυξή του
- Σεξουαλικότητα και Σεξουαλική Συμπεριφορά
- Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία

Ως επέκταση των παραπάνω, η εκπαίδευση στη σεξουαλικότητα καλύπτει συνήθως μια σειρά θεμάτων, συμπεριλαμβανομένων:

- Ανατομία και φυσιολογία του αναπαραγωγικού συστήματος
- Σεξουαλική ανάπτυξη και εφηβεία
- Αντισύλληψη και ασφαλείς πρακτικές σεξουαλικής επαφής
- Σεξουαλική προτίμηση και ταυτότητα φύλου
- Υγιείς σχέσεις και επικοινωνία
- Συναίνεση και πρόληψη σεξουαλικής βίας
- Σεξουαλικά μεταδιδόμενες λοιμώξεις (ΣΜΛ) και η πρόληψή τους
- Οικογενειακός προγραμματισμός και γονιμότητα

Με αυτό τον τρόπο οι άνθρωποι επιτυγχάνουν να αναγνωρίζουν, να διασφαλίζουν, να υποστηρίζουν και να προωθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, που αφορούν τόσο κοινωνικά όσο και σεξουαλικά ζητήματα. Η σεξουαλική εκπαίδευση μπορεί να είναι αμφιλεγόμενη σε ορισμένες κοινότητες, ωστόσο, η συνεκτική εκπαίδευση στη σεξουαλικότητα μπορεί να έχει θετικά αποτελέσματα, συμπεριλαμβανομένης της αύξησης της γνώσης και της ευαισθητοποίησης, τη βελτίωση των σεξουαλικών συμπεριφορών υγείας και τη μείωση των ποσοστών μόλυνσεων με σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα και ανεπιθύμητων εγκυμοσύνων.

Η Σεξουαλική Αγωγή αποτελεί μία πολύπλευρη διαδικασία η οποία επιδρά καταλυτικά στην υγεία ενός ατόμου, καθώς μέσω αυτής λαμβάνει όλα τα απαραίτητα εφόδια, ώστε να αποφασίζει συνειδητά για τη σεξουαλικότητα και τον τρόπο ζωής του (Καδιγιαννόπουλος και συν., 2020), (UNESCO & UNFPA, 2017).

Ιστορία Σ.Α. στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η αναγκαιότητα της θεσμοθέτησης της Σεξουαλικής Αγωγής δεν ήταν αποδεκτή από τα εκπαιδευτικά συστήματα κάθε χώρας και εξακολουθεί να αποτελεί αντικείμενο συζήτησης για αρκετές χώρες. Ωστόσο, αποτελεί σημαντικό μέρος της εκπαίδευσης σε πολλά εκπαιδευτικά συστήματα χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ένταξη τέτοιων προγραμμάτων σύμφωνα με τον Αλιβίζο (2021) ξεκίνησε κιόλας από τα μέσα περίπου του 20^ο αιώνα. Η πρώτη χώρα που συμπεριέλαβε προγράμματα Σεξουαλικής Αγωγής στο εκπαιδευτικό της σύστημα την δεκαετία του 1940 ήταν η Αγγλία λόγω της ξαφνικής αύξησης των μεταδοτικών ασθενειών και της πορνείας. Στη συνέχεια, την δεκαετία του 1950 και 1960 αντίστοιχα, αναπτύχθηκαν προγράμματα στην Ολλανδία και στη Γερμανία και έπειτα, την δεκαετία του 1970, στη Φινλανδία. Κατά τον 21^ο αιώνα ακολούθησαν και

άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Στον δυτικό κόσμο πια, ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι θεωρούν την έκφραση της σεξουαλικότητας ως φυσιολογικό μέρος της ζωής τους.

Σήμερα τα σεξουαλικά εκπαιδευτικά προγράμματα της Γερμανίας και της Φινλανδίας θεωρούνται από τα καλύτερα, καθώς προσαρμόζουν τις πολιτικές της ευρωπαϊκής εκπαίδευσης στις δικές τους ανάγκες και παρέχουν έντονη στήριξη στους εκπαιδευτικούς για σεξουαλικά ζητήματα (Virta, 2017). Ιδιαίτερη είναι η περίπτωση της Ιταλίας. Στην Ιταλία η συζήτηση περί σεξουαλικών ζητημάτων άρχισε το 1908 και παρατηρήθηκε γενική εξέλιξη της σεξολογίας μέχρι το 1921. Εμπόδιο στην μετέπειτα πορεία της στάθηκε αρχικά η Καθολική εκκλησία και έπειτα η άνοδος του φασισμού στην χώρα. Υπό αυτές τις συνθήκες ήρθε η παύση της ενασχόλησης με σεξουαλικά θέματα, η οποία άργησε να επανέλθει (Ruiu & Gonano, 2020). Μια πρώτη επανεμφάνιση γίνεται το 1975, ωστόσο, η οριστική έγκριση –όχι όμως υποχρεωτική- έγινε το 2000. Στο σημείο αυτό διακρίνουμε την σημαντικότητα της επιρροής και της εμπλοκής διάφορων παραγόντων που θα αναλυθούν παρακάτω.

Σ.Α. στην Ελλάδα

Ακόμη και σήμερα στην χώρα μας ακούγεται το θέμα την σεξουαλικότητας ή της Σεξουαλικής Αγωγής ως θέμα ταμπού, παρ' όλες τις πρωτοβουλίες και τις προσπάθειες που γίνονται για την ένταξή του στο θεσμό του σχολείου. Σε αυτό το κομμάτι εξετάζουμε λοιπόν της Σεξουαλική Αγωγή στη Ελλάδα μέχρι σήμερα. Πώς εντάσσεται στην εκπαίδευση; Ποια είναι η κατάσταση του κλάδου σήμερα;

Η σεξουαλική εκπαίδευση στην Ελλάδα δεν έχει ικανοποιητικές υποδομές, παρότι υπάρχουν βιβλία που αναφέρονται στην σεξουαλική ανάπτυξη από το 1930. Η απουσία της από τους εκπαιδευτικούς χώρους είναι γνωστή, καθώς δεν προσφέρεται ως ξεχωριστό εκπαιδευτικό πρόγραμμα, αλλά γίνεται αναφορά μόνο της βιολογικής κατηγορίας στα μαθήματα των Φυσικών Επιστημών και της Βιολογίας. Μια πρώτη προσπάθεια υλοποίησης εγκεκριμένων προγραμμάτων Σεξουαλικής Αγωγής έγινε στο χρονικό διάστημα 2012-2019. Ωστόσο, σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη διαπιστώθηκε πως ο αριθμός των προγραμμάτων που πραγματοποιούνταν ήταν περιορισμένος και οι εκπαιδευτικοί που ήταν υπεύθυνοι για την πραγματοποίησή τους δεν ήταν επιστημονικά καταρτισμένοι για να διαχειριστούν το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο (Καδιγιαννόπουλος & συν., 2020). Η απουσία της Σεξουαλικής Αγωγής από τα σχολεία έχει ως αποτέλεσμα την άγνοια βασικών στοιχείων σεξουαλικής εκπαίδευσης, π.χ. την αντισύλληψη, καθώς και την παραπληροφόρηση για σχετικά ζητήματα. Παράλληλα, ο αριθμός των εγκλημάτων κατά των γυναικών συνεχίζει να αυξάνεται και τονίζει πως υπάρχει έλλειψη ενημέρωσης βασικών αρχών όπως είναι ο σεβασμός της διαφορετικότητας και ο σεβασμός προς το άλλο φύλο, κυρίως από πλευράς των ανδρών (σοβινισμός, πατριαρχία). Διακρίνοντας αυτά τα νοσηρά σημεία η πολιτεία προσπάθησε να επανεντάξει ενδεικτικά κάποια προγράμματα Σεξουαλικής Αγωγής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, επαναλαμβάνοντας τα ίδια σφάλματα. Συγκεκριμένα, εξακολουθούν να μην διατίθενται επιμορφωτικά προγράμματα για εκπαιδευτικούς, παρά μόνο επί πληρωμή.

Η Σεξουαλική Αγωγή αποτελεί ένα ζήτημα υψίστης σημασίας για την ελληνική κοινωνία, που ταλανίζεται από διάφορα προβλήματα όπως τα Σεξουαλικά μεταδιδόμενα

νοσήματα και το μεγάλο ποσοστό αμβλώσεων (Καδιγιαννόπουλος και συν., 2020). Αν και μελετώνται ποικίλα θέματα στα σχολικά προγράμματα Αγωγής Υγείας, αποφεύγεται η διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής από τους εκπαιδευτικούς. Επιπλέον, δεν διευκολύνεται και η εφαρμογή της στις σχολικές τάξεις από το δημόσιο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, παρότι αποτελεί μέρος των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών εδώ και δύο δεκαετίες, αφού δεν υπάρχουν αρκετά σχολικά εγχειρίδια που να πραγματεύονται το συγκεκριμένο θέμα, με αποτέλεσμα η γνώση που παρέχεται να είναι περιορισμένη. Η έλλειψη σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στα ελληνικά σχολεία μπορεί να οφείλεται σε παράγοντες όπως ηθικοί λόγοι και έλλειψη ενημέρωσης των εκπαιδευτικών, αλλά και ο συντηρητισμός που επικρατεί, ακόμη και τη σημερινή εποχή, στις ελληνορθόδοξες οικογένειες, οι οποίες υιοθετούν τις βιβλικές και παραδοσιακές αρχές κατά των προγαμιαίων σχέσεων (Σιέττου & Σαρίδη, 2011), (Τζιερτζής, 2022).

Παράγοντες που παρεμποδίζουν την Σ.Α.

Όσον αφορά τους παράγοντες – κωλύματα, τον συχνότερο στην οργάνωση και διεξαγωγή του μαθήματος της Σεξουαλικής Αγωγής αποτελούν οι γονείς. Σχήμα οξύμωρο αν λάβουμε υπόψη πως η οικογένεια είναι αυτή η οποία οφείλει πρώτη να φέρει το παιδί σε επαφή με σεξουαλικά ζητήματα. Άλλωστε, η συνηθέστερη ερώτηση των παιδιών της προσχολικής ηλικίας, που δίνει την αφορμή για εισαγωγή στην Σεξουαλική Αγωγή, είναι το «πώς γίνονται τα παιδιά;». Στη καλύτερη περίπτωση οι γονείς εξηγούν στα παιδιά απλά και με κατάλληλο λεξιλόγιο, αναφέροντας όσα πρέπει να ειπωθούν και τίποτα παραπάνω. Στη λιγότερο καλή, αλλά ικανοποιητική περίπτωση, οι γονείς μη νιώθοντας εξοπλισμένοι για να απαντήσουν, αφήνουν το σχολείο να απαντήσει σε αυτού του είδους τα σεξουαλικά ζητήματα. Στη τελευταία περίπτωση η οποία και προκαλεί σύγχυση, οι γονείς προσπερνούν με μισόλογα την ερώτηση του παιδιού χωρίς να δίνουν την απαραίτητη προσοχή, ή παραπλανούν το παιδί με το γνωστό μύθο το πελαργού. Στη συγκεκριμένη όμως περίπτωση, οι γονείς απαγορεύουν ή παρεμποδίζουν τους εκπαιδευτικούς να εισάγουν τα παιδιά στην Σεξουαλική Αγωγή απαντώντας ορθά και με κατάλληλες γνώσεις στα πρώιμα σεξουαλικά ερωτήματα αυτών. Αυτό συμβαίνει κατά κύριο λόγο είτε επειδή οι γονείς δεν είναι ενημερωμένοι επί του θέματος, είτε επειδή θεωρούν πως όσο πιο νωρίς ξεκινήσει η πληροφόρηση για σεξουαλικά ζητήματα, τόσο πιο νωρίς θα έχουν τα παιδιά τις πρώτες τους σεξουαλικές εμπειρίες. «Διάφορα θέματα, όπως οι προγαμιαίες σχέσεις, αντιμετωπίζονται ως ταμπού και συχνά διακρίνονται απαγορεύσεις και αρνητική άποψη απέναντι στην σεξουαλικότητα, προκαλώντας φόβο και ενοχή στους μαθητές, κάτι που σαφώς αντιτίθεται με τους στόχους τη Σεξουαλικής Αγωγής» (Κονδύλη, 2008)

Όπως αναφέρθηκε στην παραπάνω ενότητα «Ιστορία Σ.Α. στην Ευρωπαϊκή Ένωση», η Σ.Α. παρεμποδίζεται συχνά από πολλές θρησκείες. Το παράδειγμα της εμπλοκής της Καθολικής εκκλησίας στην κατάργηση της Σεξουαλικής Αγωγής στην Ιταλία στα μέσα του 20^{ου} αιώνα είναι ένα από τα πολλά. Πέρα όμως από την παρεμπόδιση, πολλά θρησκευτικά δόγματα αναπαράγουν και προάγουν αντιλήψεις που είναι ενάντια στην ορθή σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Δεν είναι λίγες οι θρησκείες που εξακολουθούν να στηρίζουν πατριαρχικά πρότυπα, κατατάσσουν την γυναίκα σε κατώτερη θέση από αυτή του άντρα και στοχοποιούν τα άτομα της LGBTQ+ κοινότητας εξαιτίας της σεξουαλικότητάς τους. Οι απόψεις αυτές αποπροσανατολίζουν, παραπληροφορούν και είναι επικίνδυνες για πολλές ομάδες ατόμων. Όσον αφορά την ορθόδοξη εκκλησία δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις

κληρικών ή πιστών που παρεμποδίζουν την λειτουργία του εκπαιδευτικού κλάδου. Οι πιο συντηρητικοί δεν συμφωνούν με το διαζύγιο, καλλιεργούν κλίμα ενοχών σχετικά με τις αμβλώσεις, δυσφημούν τον πολιτικό γάμο και τα σύμφωνα συμβίωσης και «δηλητηριάζουν» συνειδήσεις προωθώντας αναχρονιστικά πρότυπα και πουριτανισμούς που μόνο δυσκολεύουν την κατάσταση.

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών

Το πεδίο της Σεξουαλικής Αγωγής είναι σε θέση να αποτελεί γνωστικό αντικείμενο, εντασσόμενο στο γενικότερο πλαίσιο της Αγωγής Υγείας (θετικές επιστήμες). Έτσι, η ολοκληρωμένη Σεξουαλική Αγωγή γίνεται να αποτελέσει κομμάτι της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Αναμφίβολα η ένα πεδίο με τέτοιο εύρος είναι αναγκαίο να αφορά σχολείο και σπίτι. Όσον αφορά επομένως το κομμάτι του σχολείου, αλλά και της συνεργασίας των γονέων με αυτό, καίριος κρίνεται ο ρόλος που καλείται να διαδραματίσει ο εκπαιδευτικός.

Ως εκπαιδευτικό ορίζουμε τον υπεύθυνο ο οποίος αναλαμβάνει με τη διαχείριση του συνόλου των μαθητών μιας τάξης και την προσωπική τους πολύπλευρη ανάπτυξη και άνθιση. Αδιαμφισβήτητα οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι αναλαμβάνουν να φέρουν εις πέρας ένα πρόγραμμα Σεξουαλικής Αγωγής πρέπει να είναι καταρτισμένοι και ενημερωμένοι για θέματα τα οποία αφορούν το αντικείμενο, δηλαδή να έχουν σεξουαλική εγγραμματοσύνη, καθώς και να γνωρίζουν ειδικούς επιστήμονες, στους οποίους μπορούν να απευθυνθούν οι ίδιοι ή τα παιδιά για περεταίρω πληροφορίες. Εξαιρετικά σημαντικό είναι να διακατέχονται οι εκπαιδευτικοί από ακεραιότητα, δηλαδή να μην εκφράζουν έντονα τις προσωπικές τους πεποιθήσεις, ειδικά εάν αυτές δεν συμβαδίζουν με τα προγράμματα και αν θεωρούνται αντιφατικές με την διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής, να μην μεταφέρουν προσωπικές τους φοβίες και αναστολές. Δεν είναι αυτονόητο πως ο εκπαιδευτικός έχει πλήρη γνώση μόνο τελειώνοντας τις σπουδές του. Η προθυμία πρέπει να αποτελεί χαρακτηριστικό του εκπαιδευτικού, καθώς ο ίδιος οφείλει να ενημερώνεται τακτικά (σχετικές επιμορφώσεις) για τις αλλαγές και τις προσθήκες ως προς την ύλη την οποία καλείται να καλύψει πάνω στο γνωστικό αντικείμενο και τις μεθόδους τις οποίες είναι θεμιτό να χρησιμοποιήσει. «Παρατηρείται ότι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο σύγχρονο σχολείο, δεν περιορίζεται στην απλή μετάδοση της γνώσης αλλά, με αφετηρία τα συγκεκριμένα προβλήματα των μαθητών, γίνεται ρόλος συμβουλευτικός, συνεργατικός, παρωθητικός στην κοινωνικογνωστική περιπέτεια των μαθητών» (Κοσσυβάκη, 1997).

Επιπλέον, βασικά στοιχεία ενός επιτυχημένου και ολοκληρωμένου κύκλου Σεξουαλικής Αγωγής είναι η ειλικρίνεια, η επιτυχημένη και ουσιώδης επικοινωνία, η εξατομικευμένη διδασκαλία και η χρήση τεχνολογικών μέσων. Σύμφωνα με την Kelly N. Stanton (2009), ένας εκπαιδευτής Σεξουαλικής Αγωγής είναι αναγκαίο να έχει τις έξι παρακάτω ιδιότητες:

1. επιθυμία να γίνει εκπαιδευτικός Σεξουαλικής Αγωγής,
2. σεβασμό για τους μαθητές,
3. αποδοχή και εκτίμηση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και δέσμευση για διασφάλιση πολιτιστικής ικανότητας στην τάξη
4. ευαισθητοποίηση των αξιών και των πεποιθήσεών του για τη σεξουαλικότητα
5. κατάλληλα όρια με τους μαθητές και
6. αίσθηση του χιούμορ.

Συμπερασματικά, προκειμένου να ολοκληρωθεί επιτυχώς η υλοποίηση ενός προγράμματος Σεξουαλικής Αγωγής, είναι ανάγκη να πραγματοποιείται αξιολογική διαλογή και τοποθέτηση καταλλήλως καταρτισμένων εκπαιδευτικών, οι οποίοι να αντιλαμβάνονται την σπουδαιότητα και την σημαντικότητα του αντικειμένου, να είναι άνετοι να απαντούν και να σχολιάζουν το θέμα και με τα πιθανά «εμπόδια» στην εκάστοτε συζήτηση που μπορεί να προκύψουν και φυσικά να μην αναπαράγουν την παραδοσιακή σχέση δασκάλου - μαθητή, αλλά την σχέση καθοδηγητή – ερευνητή, στοχεύοντας σε μια εκσυγχρονισμένη και αποτελεσματικότερη μαθησιακή εμπειρία. Σύμφωνα με την Schiffler (1984), «μια θετική διάδραση αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση της αποτελεσματικότητας της διδασκαλίας». Κατά πόσο είναι όμως οι εκπαιδευτικοί στην Ελλάδα καταρτισμένοι και έτοιμοι να διδάξουν το γνωστικό αντικείμενο της Σεξουαλικής Αγωγής; Την απάντηση σε αυτό το ερώτημα καλείται να εξετάσει η παρακάτω έρευνα.

2^ο Μέρος: Εμπειρική Έρευνα

Στόχοι της έρευνας

Είναι γεγονός πως όταν έρχεται η στιγμή οι γονείς να συζητήσουν με τα παιδιά για θέματα που αφορούν την Σεξουαλική Αγωγή, δυσκολεύονται να βρουν τα κατάλληλα λόγια και να το κατάλληλο περιεχόμενο. Έτσι, η ευθύνη για την ενημέρωση των παιδιών σε τέτοια ζητήματα περνά στους εκπαιδευτικούς. Ωστόσο, πολλές φορές ούτε οι εκπαιδευτικοί είναι έτοιμοι να ενημερώσουν και να προετοιμάσουν τα παιδιά, καθώς και οι ίδιοι δεν έχουν την αρμόζουσα εκπαίδευση επί του θέματος. Πριν, όμως, λάβουν τη κατάλληλη εκπαίδευση, πρέπει να έχουμε στελεχώσει τις σχολικές μονάδες με εκπαιδευτικούς που θεωρούν σημαντική την Σεξουαλική Αγωγή και νιώθουν έτοιμοι να την διδάξουν.

Επομένως, κύριος στόχος της έρευνας ήταν να μελετήσουμε την ετοιμότητα και την αυτό-αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών υποχρεωτικής εκπαίδευσης να διδάξουν Σεξουαλική Αγωγή. Αναμέναμε πως οι εκπαιδευτικοί που έχουν κάποια επιμόρφωση στην Σεξουαλική Αγωγή θα έχουν πιο ενθαρρυντικά αποτελέσματα σε όλους τους άξονες ερωτήσεων σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς χωρίς αντίστοιχη επιμόρφωση. Επιπλέον, θέλαμε να δούμε την διάθεση των εκπαιδευτικών απέναντι σε ζητήματα Σεξουαλικής Αγωγής και αν γνωρίζουν πηγές από τις οποίες μπορούν να πληροφορηθούν. Επίσης, θέλαμε να εξακριβώσουμε αν οι εκπαιδευτικοί είναι θετικοί στο να διδάξουν οι ίδιοι το συγκεκριμένο αντικείμενο και αν είναι πρόθυμοι να αντιμετωπίσουν τυχών εμπόδια που πρόκειται να προκύψουν από γονείς.

Μεθοδολογία

Συμμετέχοντες

Στην έρευνα συμμετείχαν 94 εκπαιδευτικοί υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Το 80,85% αυτών ήταν γυναίκες και το 19,15% ήταν άνδρες (βλ. Παράρτημα, Γράφημα 1). Το 79,79% των εκπαιδευτικών απασχολούνται σε Δημοτικά Σχολεία και το 20,21% των εκπαιδευτικών σε Γυμνάσια (βλ. Παράρτημα, Γράφημα 2). Δεν λήφθηκε υπόψη η ειδικότητα του κάθε εκπαιδευτικού, καθώς σύμφωνα με τους Καλοκαιρινού και Σουρτζή (2005), η Αγωγή Υγείας, μπορεί να εφαρμοστεί από επιστήμονες, ανεξαρτήτου ειδικότητας με την προϋπόθεση να έχουν κατανοήσει τις βασικές έννοιες και αρχές της.

Οι συμμετέχοντες είναι διαφόρων ηλικιών, γεγονός το οποίο μας επιτρέπει να μελετήσουμε εάν οι νεότερες γενιές εκπαιδευτικών είναι πιο ανοιχτές και δεκτικές σε ζητήματα Σεξουαλικής Αγωγής σε σχέση με τους μεγαλύτερους ηλικιακά εκπαιδευτικούς. Όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 1, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο είναι μεγαλύτεροι των 50 ετών (43,6%), ενώ οι λιγότεροι είναι κάτω των 30 ετών (10,6%). Επομένως, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί έχουν προϋπηρεσία μεγαλύτερη των 20 χρόνων (Πίνακας 2). Επιπλέον, σύμφωνα με τον Πίνακα 3, οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες δεν είναι κάτοχοι κάποιου μεταπτυχιακού (60,6%) καθώς δεν έχουν και κάποια επιπλέον επιμόρφωση στην Σεξουαλική Αγωγή (80,9%). Ωστόσο, η πλειοψηφία αυτών έχει διδάξει κάποιο αντικείμενο που να έχει σχέση με την Σεξουαλική Αγωγή. Από τους εκπαιδευτικούς που απάντησαν πως

Ηλικία			
		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	<30	10	10,6
	30-39	24	25,5
	40-50	19	20,2
	>50	41	43,6
	Σύνολο	94	100,0

Πίνακας 1

Χρόνια Υπηρεσίας			
		Συχνότητα	Ποσοστό
Valid	<5	13	13,8
	5-10	10	10,6
	11-20	28	29,8
	>20	43	45,7
	Σύνολο	94	100,0

Πίνακας 2

	Ναι	Όχι
Είστε κάτοχος μεταπτυχιακού;	39,4%	60,6%
Έχετε προηγούμενη επιμόρφωση στην Σεξουαλική Αγωγή; (π.χ. κάποιο σεμινάριο;)	19,1%	80,9%
Έχετε διδάξει κάποιο αντικείμενο που να έχει περιεχόμενο σεξουαλικής αγωγής; (π.χ. αναπαραγωγικό σύστημα)	57,4%	42,6%

Πίνακας 3

Μόρφωση και Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών

έχουν διδάξει κάποιο αντικείμενο, το οποίο είχε περιεχόμενο με την Σεξουαλική Αγωγή, το 74,1% συμπλήρωσαν πως εμπλούτισαν το περιεχόμενο των διδασκαλιών τους με έξτρα υλικό, ενώ το 25,9% ακολούθησαν μόνο το σχολικό εγχειρίδιο (Πίνακας 3).

Μέσα συλλογής δεδομένων

Παρόμοιες έρευνες έχουν διεξαχθεί και σε άλλες χώρες, όπως η Βραζιλία, οι οποίες μελετούσαν την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών να διδάξουν αντίστοιχο περιεχόμενο με αυτό της Σεξουαλικής Αγωγής. Μερικές από αυτές μελετούσαν και την αυτοαποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών. Κύριος στόχος μας ήταν να χρησιμοποιήσουμε δοκιμασμένα ερωτηματολόγια από αυτές τις έρευνες, τα οποία θα μας πρόσφεραν έγκυρα αποτελέσματα. Ωστόσο, δεν καταφέραμε να βρούμε τα ερωτηματολόγια, καθώς δεν προσφέρονταν πια στο διαδίκτυο. Έτσι, προχωρήσαμε σε άλλες ενέργειες, δηλαδή δημιουργήσαμε ένα ερωτηματολόγιο.

Για την συλλογή των δεδομένων της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ένα ανώνυμο ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα), το οποίο αποτελούνταν από 9 ερωτήσεις συλλογής δημογραφικών στοιχείων και από 10 ερωτήσεις συλλογής απόψεων που αφορούν θέματα σχετικά με την Σεξουαλική Αγωγή.

Ανάμεσα στις ερωτήσεις συλλογής δημογραφικών στοιχείων, προσθέσαμε την ερώτηση: «Το βιολογικό σας φύλο ταυτίζεται με το κοινωνικό σας φύλο;». Με αυτήν την ερώτηση θέλαμε να μελετήσουμε εάν τα άτομα του ανήκουν στην LGBTQ+ κοινότητα νιώθουν πιο άνετα να διδάξουν περιεχόμενο Σεξουαλικής Αγωγής, καθώς τα άτομα αυτής της κοινότητας έχουν καταπιεστεί από την έλλειψη γνώσεων, όπως αυτές που προσφέρει η Σεξουαλική Αγωγή και είναι λογικό να θεωρούν την παρουσία της στην εκπαίδευση ιδιαίτερα σημαντική. Επιπλέον, υπήρχαν κάποιες ερωτήσεις που επικεντρωνόντουσαν στο μορφωτικό επίπεδο των εκπαιδευτικών (κατοχή μεταπτυχιακού), καθώς και στην περεταίρω επιμόρφωσή τους στην Σεξουαλική Αγωγή (σεμινάριο, ημερίδα).

Μετά από έρευνα της βιβλιογραφίας δημιουργήθηκε το ερωτηματολόγιο το οποίο βασίζεται σε 3 άξονες. Ο πρώτος άξονας στοχεύει στις γνώσεις και στις δράσεις του εκπαιδευτικού (ετοιμότητα & αυτοαποτελεσματικότητα), καθώς για να είναι αποτελεσματικό ένα «μάθημα» Σεξουαλικής Αγωγής, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι γνώσεις, η στάση και η συμπεριφορά (WHO, 2003) (Ερ. 1, 2, 3, 4, 5). Ο δείκτης αξιοπιστίας των ερωτήσεων όπως φαίνεται και στον Πίνακα 4 είναι υψηλός (0,832).

Δείκτης Αξιοπιστίας	
Cronbach's	
Alpha	N Ερωτήσεων
,832	5

Πίνακας 4

Δείκτης Αξιοπιστίας Ερωτήσεων 1^{ου} Άξονα

Ο δεύτερος άξονας έχει χαμηλότερο δείκτη αξιοπιστίας από τον πρώτο άξονα όπως φαίνεται στον Πίνακα 5 (0,580) και στοχεύει στην σημαντικότητα των πόρων και των πηγών πληροφοριών (Ερ. 6, 7), καθώς είναι ιδιαίτερα σημαντικός ο εκσυγχρονισμός των

εκπαιδευτικών εγχειριδίων αλλά και η ευαισθητοποίηση και σωστή κατάρτιση των εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Βιδαλάκη (όπως αναφέρεται στο Κούτα & Αθανασοπούλου, 2010), η Σεξουαλική Αγωγή προβλέπει μια διαρκή εξελικτική και υπεύθυνη ενημέρωση, αρχίζοντας από τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού και απαιτεί μια διεπιστημονική συνεργασία κυρίως στο χώρο της εκπαίδευσης αλλά και της ευρύτερης κοινότητας .

Δείκτης Αξιοπιστίας	
Cronbach's	N
Alpha	Ερωτήσεων
,580	2

Πίνακας 5

Δείκτης Αξιοπιστίας Ερωτήσεων 2^{ου} Άξονα

Τέλος, ο τρίτος άξονας στοχεύει στην εμπλοκή γονέων και στο κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αντιμετωπίσουν την αντίσταση/άρνηση των γονέων (Ερ. 8, 9), μιας και το οικογενειακό περιβάλλον και η παρέα των συνομηλίκων έχουν καίριο ρόλο στη διαμόρφωση των στάσεων και αντιλήψεων ενώ έχει φανεί ότι η Σεξουαλική Αγωγή περιορίζει την επικίνδυνη συμπεριφορά (Aspy και συν., 2006, Wight, 2011). Ο δείκτης αξιοπιστίας των ερωτήσεων είναι ικανοποιητικός όπως φαίνεται στον Πίνακα 6 (0,784). Τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου είναι η ερώτηση 10, με την οποία θέλουμε να μελετήσουμε τις απόψεις των εκπαιδευτικών και κατά πόσο αυτές συμφωνούν με τις απόψεις των συναδέλφων τους στο θέμα της Σεξουαλικής Αγωγής. Οι συμμετέχοντες απάντησαν στο ερωτηματολόγιο με την βοήθεια της κλίμακας Likert, όπου το 5 δείχνει ότι συμφωνούν/ταυτίζονται απόλυτα με την ερώτηση και το 1 πως διαφωνούν/δεν ταυτίζονται.

Δείκτης Αξιοπιστίας	
Cronbach's	N
Alpha	Ερωτήσεων
,784	2

Πίνακας 6

Δείκτης Αξιοπιστίας Ερωτήσεων 3^{ου} Άξονα

Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε και διανεμήθηκε ηλεκτρονικά στους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς με την βοήθεια της πλατφόρμας «Google Forms». Προκειμένου να βρεθεί ένα ικανοποιητικό ποσοστό συμμετεχόντων, το ερωτηματολόγιο στάλθηκε σε ομάδες εκπαιδευτικών με την βοήθεια των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και συγκεκριμένα μέσω της ηλεκτρονικής πλατφόρμας «Facebook». Επιπλέον, στάλθηκε μέσω e-mail σε κάποια σχολεία της Κεντρικής Μακεδονίας και σε εκπαιδευτικούς του προσωπικού μας κοινωνικού κύκλου. Τέλος, ζητήθηκε από συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς να διαμοιράσουν το ερωτηματολόγιο (δειγματοληψία χιονοστιβάδα).

Αποτελέσματα

1^{ος} Άξονας: «Γνώσεις και δράσεις εκπαιδευτικού (ετοιμότητα & αυτοαποτελεσματικότητα)»

Σε αυτό το πρώτο άξονα της έρευνας, στο οποίο εξετάζονται η ετοιμότητα και την αυτοαποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών, είναι ευδιάκριτα τα στοιχεία που προκύπτουν από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου που μοιράστηκε. Μετά λοιπόν από επεξεργασία των δεδομένων των 94 απαντήσεων οι οποίες λήφθηκαν και την στατιστική ανάλυση με την χρήση του λογισμικού SPSS προέκυψε μια γκάμα από ενδιαφέροντα και ενθαρρυντικά δεδομένα. Ο συγκεντρωτικός πίνακας των απαντήσεων βρίσκεται στο 2^ο Παράρτημα. Εκεί φαίνονται σε ποσοστά οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών σε όλες τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, με μια πιο προσεκτική ανάλυση του Πίνακα 9, όσον αφορά τον πρώτο άξονα του ερωτηματολογίου «Γνώσεις και δράσεις εκπαιδευτικού (ετοιμότητα & αυτοαποτελεσματικότητα)» και συγκεκριμένα την ερώτηση 1, διαπιστώνουμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (90,4%), θεωρούν ότι είναι αρκετά έως πολύ σημαντικό να λαμβάνουν οι μαθητές ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση. Ποσοστό διόλου ασήμαντο αν σκεφτεί κανείς την αναλογία 90%, δηλαδή 9 στους 10 εκ του εξεταζόμενου δείγματος.

Όσον αφορά την σημαντικότητα της διδασκαλίας ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης σε μαθητές και τις αντιλήψεις που φέρει το κάθε φύλο ως προς αυτήν, προκύπτουν τα ακόλουθα ευρήματα του Πίνακα 7. Ειδικότερα, από το αντρικό δείγμα (18 συμμετέχοντες) το 61,1% θεωρεί πως η ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση σε μαθητές είναι πολύ σημαντική. Την ίδια αντίληψη φαίνεται να φέρουν οι γυναίκες (76 συμμετέχουσες) με ποσοστό 72,4%. Συνεχίζοντας παρατηρούμε πως το 22,2% του αντρικού δείγματος καθώς και το 19,7% του γυναικείου δείγματος θεωρούν αρκετά σημαντική την ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση. Το 11,1% του αντρικού δείγματος και το 6,6% του γυναικείου δείγματος ισχυρίζονται ότι η λήψη ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης είναι λίγο σημαντική. Κλείνοντας αυτό το κομμάτι του συσχετισμού, από τα δεδομένα προκύπτει πως το 5,6% και το 1,3% του αντρικού και του γυναικείου ερωτηθέντος πληθυσμού αντιστοίχως έχει την πεποίθηση πως η ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση σε μαθητές είναι καθόλου σημαντική. Συνεπώς, παρατηρείται μικρή απόκλιση στην αντίληψη των αντρών και των γυναικών εκπαιδευτικών στο ζήτημα της σημαντικότητας λήψης ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης των μαθητών, γεγονός που αποδεικνύει πως υπάρχει σχετική ομοφωνία ανάμεσα στα δύο φύλα.

		1) Πόσο σημαντικό θεωρείτε ότι είναι για τους μαθητές να λαμβάνουν ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση;				
		Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Σύνολο
Φύλο	Άντρας	1	2	4	11	18
		5,6%	11,1%	22,2%	61,1%	100,0%
Γυναίκα		1	5	15	55	76
		1,3%	6,6%	19,7%	72,4%	100,0%

Πίνακας 7

Συσχετισμός φύλου συμμετεχόντων με απαντήσεις της ερώτησης 1

Σε αυτό το κομμάτι της έρευνας πραγματοποιείται συσχετισμός ανάμεσα στα χρόνια υπηρεσίας των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών και στην πρώτη ερώτηση του ερωτηματολογίου σχετικά με το πόσο σημαντική θεωρούν την λήψη ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης των μαθητών. Τα δεδομένα παρατίθενται αναλυτικά και στον Πίνακα 8.

Παρατηρώντας τα δεδομένα από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου με αύξουσα σειρά, όσον αφορά τα τέσσερα πεδία με τα χρόνια υπηρεσίας, εντοπίζεται πως οι νεότεροι εκπαιδευτικοί με χρόνια υπηρεσίας λιγότερα από πέντε έτη θεωρούν κατά 61,5% πολύ σημαντική την λήψη ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης. Το 30,8% και το 7,7% των εκπαιδευτικών την θεωρεί αρκετά και λίγο σημαντική αντιστοίχως.

Εν συνεχεία, στην κατηγορία των από πέντε έως δέκα ετών υπηρεσίας στην εκπαίδευση εντοπίζεται το μεγαλύτερο ποσοστό εκπαιδευτικών (80%) οι οποίοι θεωρούν σημαντική την λήψη ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης. Ενώ το υπόλοιπο 20% απαντούν ότι είναι αρκετά σημαντική.

Στην κατηγορία των εκπαιδευτικών με υπηρεσία έντεκα έως είκοσι ετών απαντάται το 71,4% των ερωτηθέντων να υποστηρίζει ότι η λήψη ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης είναι πολύ σημαντική, ενώ το 14,3% της ίδιας κατηγορίας ισχυρίζεται ότι είναι αρκετά σημαντική. Το 10,7% και το 3,6% με υπηρεσία έντεκα έως είκοσι ετών απάντησε πως θεωρεί λίγο και καθόλου σημαντική αντίστοιχα την λήψη ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης.

Κατά την τελευταία ανάλυση αυτής της συσχέτισης της κατηγορίας των εκπαιδευτικών με υπηρεσία μεγαλύτερη των είκοσι ετών παρατηρήθηκε πως το 69,8% αυτών θεωρούν πολύ σημαντική την λήψη ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης. Το 20,9% έχουν την πεποίθηση πως είναι αρκετά σημαντική και το 7% απάντησαν ότι είναι λίγο σημαντική. Κλείνοντας, το 2,3% αυτής της κατηγορίας θεωρεί καθόλου σημαντική την λήψη ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης.

Συνεπώς, παρατηρείται μία γενική συμφωνία σχετικά με την σημαντικότητα της λήψης ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης, ασχέτως με τα χρόνια υπηρεσίας τους. Με αυτούς οι οποίοι έχουν υπηρεσία από πέντε έως δέκα χρόνια να απαντούν σε μεγαλύτερο βαθμό ότι είναι πολύ σημαντική. Μόνο στις κατηγορίες οι οποίες αφορούν τους εκπαιδευτικούς με τα περισσότερα χρόνια υπηρεσίας εντοπίζεται η απάντηση πως η λήψη ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης είναι καθόλου σημαντική.

		1) Πόσο σημαντικό θεωρείτε ότι είναι για τους μαθητές να λαμβάνουν ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση;					
		Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Σύνολο	
Πόσα χρόνια διδάσκετε;	<5	Συχνότητα	0	1	4	8	13
		% within Πόσα χρόνια διδάσκετε;	0,0%	7,7%	30,8%	61,5%	100,0%
	5-10	Συχνότητα	0	0	2	8	10
		% within Πόσα χρόνια διδάσκετε;	0,0%	0,0%	20,0%	80,0%	100,0%
	11-20	Συχνότητα	1	3	4	20	28
		% within Πόσα χρόνια διδάσκετε;	3,6%	10,7%	14,3%	71,4%	100,0%
	>20	Συχνότητα	1	3	9	30	43
		% within Πόσα χρόνια διδάσκετε;	2,3%	7,0%	20,9%	69,8%	100,0%

Πίνακας 8

Συσχετισμός χρόνων υπηρεσίας με την ερώτηση 1

Όπως φαίνεται από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου, οι εκπαιδευτικοί δεν θεωρούν πως είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι και καταρτισμένοι προκειμένου να υποστηρίξουν ένα τόσο σημαντικό γνωστικό αντικείμενο όπως αυτό της Σεξουαλικής Αγωγής. Αναλυτικότερα, το 40,4% των εκπαιδευτικών θεωρεί τον εαυτό του ελάχιστα καταρτισμένο, ενώ η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (62,7%) αισθάνεται λίγο και αρκετά άνετα να συζητά για θέματα περί σεξουαλικότητας, σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου με τους μαθητές του.

Πέραν από την ελλιπή ικανότητά τους να αναλάβουν την διεκπεραίωση ενός γνωστικού αντικειμένου όπως είναι η Σεξουαλική Αγωγή, το 45,7% των εκπαιδευτικών δυσκολεύονται να απαντήσουν ακόμα και σε ερωτήσεις τις οποίες πιθανόν να απευθύνουν τα παιδιά σε αυτούς κατά την διάρκεια ενός μαθήματος σχετικά με ζητήματα τα οποία έχουν να κάνουν με την σεξουαλικότητα.

	Καθόλου	Σχεδόν καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ
1) Πόσο σημαντικό θεωρείτε ότι είναι για τους μαθητές να λαμβάνουν ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση;	2,1%	0,0%	7,4%	20,2%	70,2%
2) Πόσο καλά θεωρείτε τον εαυτό σας καταρτισμένο σε θέματα Σεξουαλικής Αγωγής;	7,4%	17,0%	40,4%	29,8%	5,3%
3) Πόσο άνετα αισθάνεστε να διδάξετε Σεξουαλική Αγωγή;	7,4%	10,6%	34,0%	28,7%	19,1%
4) Πόσο άνετα νιώθετε να συζητάτε με τους μαθητές για ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου;	7,4%	8,5%	40,4%	22,3%	21,3%
5) Πόσο σίγουρος/η αισθάνεστε με την ικανότητά σας να απαντάτε σε ερωτήσεις των παιδιών σχετικά με την σεξουαλικότητα;	4,3%	9,6%	45,7%	23,4%	17,0%

Πίνακας 9

Απαντήσεων των Ερωτήσεων του 1^{ου} Άξονα σε Ποσοστά

Αξίζει να αναλυθεί ο συσχετισμός χρόνων υπηρεσίας των εκπαιδευτικών με την ικανότητά τους να απαντούν σε ερωτήσεις των παιδιών – μαθητών σχετικά με την σεξουαλικότητα, στοιχεία του οποίου είναι καταγεγραμμένα και στον Πίνακα 10.

Ξεκινώντας από την κατηγορία των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών οι οποίοι έχουν τα λιγότερα χρόνια υπηρεσίας (λιγότερη των 5 ετών) διακρίνεται ότι το 23,1% και το 7,7% θεωρούν πως είναι πολύ και αρκετά ικανοί αντίστοιχως να απαντούν σε ερωτήσεις των παιδιών σχετικά με την σεξουαλικότητα, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών (69,2%) αισθάνεται λίγο ικανό ως προς αυτό.

Αναφορικά με την κατηγορία των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών η οποία έχει υπηρεσία από πέντε μέχρι δέκα ετών, παρατηρείται πως το 10% και 20% εξ αυτών αισθάνονται πολύ και αρκετά ικανοί αντίστοιχα να απαντούν σε ερωτήσεις των παιδιών σχετικά με την σεξουαλικότητα. Όσον αφορά το 50% της κατηγορίας αυτής απάντησαν πως αισθάνονται λίγο σχετικά με αυτό το ερώτημα. Το ίδιο ποσοστό (10%) παρουσιάζεται στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών οι οποίοι θεωρούν τους εαυτούς τους σχεδόν καθόλου και καθόλου ικανούς να απαντούν σε ζητήματα σχετικά με την σεξουαλικότητα.

Συνεχίζοντας με την κατηγορία των εκπαιδευτικών οι οποίοι έχουν υπηρεσία από έντεκα έως και είκοσι ετών διακρίνεται το 14,3 εξ αυτών να αισθάνονται πολύ ικανοί σχετικά με την αντιμετώπιση των μαθητών και των αποριών τους σχετικά με την

σεξουαλικότητα. Το 17,9% απάντησε ότι αισθάνονται αρκετά ικανοί, ενώ η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών αυτής της κατηγορίας (50%) αισθάνονται λίγο ικανοί. Το 14,3% και το 3,6% φαίνεται να θεωρεί τον εαυτό του σχεδόν καθόλου και καθόλου ικανό στην αντιμετώπιση μιας τέτοιας συνθήκης.

Σχετικά με το μερίδιο των ερωτηθέντων με την μεγαλύτερη εμπειρία στην εκπαίδευση, έχοντας περισσότερα από είκοσι έτη υπηρεσίας τα δεδομένα έχουν ως εξής: το 18,6% νιώθει πολύ ικανό σας να απαντά σε ερωτήσεις των παιδιών σχετικά με την σεξουαλικότητα ενώ το 32,6 αρκετά ικανό. Συνεχίζοντας την ανάλυση το 34,9% των απαντήσεων αντιστοιχούν στο πεδίο «λίγο» σχετικά με την ικανότητα αντιμετώπισης των ερωτήσεων των παιδιών όταν αυτές έχουν να κάνουν με την σεξουαλικότητα. Ολοκληρώνοντας παρατηρείται το 9,3% και το 4,7% με αυτά τα χρόνια υπηρεσίας να αισθάνονται σχεδόν καθόλου και καθόλου άνετα να απαντούν σε ερωτήσεις των παιδιών αναφορικά με την σεξουαλικότητα.

Σε τελική παρατήρηση, είναι θεμιτό να αναφερθεί η διαφορά ως προς το αίσθημα ικανότητας αντιμετώπισης ερωτήσεων των παιδιών σχετικά με την σεξουαλικότητα, η οποία παρουσιάζεται σχεδόν διπλάσια (23,1%) στην περίπτωση των εκπαιδευτικών με υπηρεσία λιγότερη των πέντε ετών έναντι των εκπαιδευτικών των άλλων κατηγοριών (10%, 14,3%, 18,6%).

5) Πόσο σίγουρος/η αισθάνεστε με την ικανότητά σας να απαντάτε σε ερωτήσεις των παιδιών σχετικά με την σεξουαλικότητα;

		Καθόλου	Σχεδόν καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Σύνολο
Πόσα χρόνια διδάσκετε;	<5	0	0	9	1	3	13
	Συχνότητα	0,0%	0,0%	69,2%	7,7%	23,1%	100,0%
5-10	Συχνότητα	1	1	5	2	1	10
	% within Πόσα χρόνια διδάσκετε;	10,0%	10,0%	50,0%	20,0%	10,0%	100,0%
11-20	Συχνότητα	1	4	14	5	4	28
	% within Πόσα χρόνια διδάσκετε;	3,6%	14,3%	50,0%	17,9%	14,3%	100,0%
>20	Συχνότητα	2	4	15	14	8	43
	% within Πόσα χρόνια διδάσκετε;	4,7%	9,3%	34,9%	32,6%	18,6%	100,0%

Πίνακας 10

Συσχέτιση χρόνων υπηρεσίας με ερώτηση 5

Ανάλυση Ερωτήσεων 1^{ου} Άξονα

Ξεκινώντας την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας παρατηρείται πως στην πρώτη ερώτηση του ερωτηματολογίου «Πόσο σημαντικό θεωρείτε ότι είναι για τους μαθητές να λαμβάνουν ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση;», οι περισσότεροι

εκπαιδευτικοί (70,2%) απάντησαν πως θεωρούν πολύ σημαντική την ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση, το 20,2% την θεωρούν αρκετά σημαντική, το 7,45% την θεωρούν λίγο σημαντική, ενώ μόλις το 2,1% την θεωρεί καθόλου σημαντική. Αυτά τα παραπάνω στοιχεία είναι θεμιτό να ειπωθεί ότι αποτελούν πράγματι γεγονός αρκετά ενθαρρυντικό και πως μας δείχνουν την θετική αντιμετώπιση της Σεξουαλικής Αγωγής από την πλειοψηφία των ερωτηθέντων εν ενεργεία εκπαιδευτικών της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Συνεχίζοντας με την δεύτερη ερώτηση «Πόσο καλά θεωρείτε τον εαυτό σας καταρτισμένο σε θέματα Σεξουαλικής Αγωγής;», μόλις το 5,3% των εκπαιδευτικών απάντησε πως θεωρεί ότι είναι κατάλληλα καταρτισμένοι. Το 29,8% ισχυρίστηκε πως είναι αρκετά καταρτισμένοι, η πλειοψηφία (40,4%) αναφέρει πως είναι λίγο καταρτισμένοι, το 17% είναι σχεδόν καθόλου καταρτισμένοι ενώ το 7,4% των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών δεν είναι καθόλου καταρτισμένοι σχετικά με το αντικείμενο της Σεξουαλικής Αγωγής. Συνεπώς από τα προτιθέμενα δεδομένα των απαντήσεων σε αυτή την ερώτηση καταλαβαίνουμε πως οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί έχουν περιορισμένες γνώσεις σε ζητήματα τα οποία αφορούν την Σεξουαλική Αγωγή.

Έπειτα στην τρίτη ερώτηση «Πόσο άνετα αισθάνεστε να διδάξετε Σεξουαλική Αγωγή;», το 19,1% των εκπαιδευτικών απάντησε πως αισθάνονται πολύ άνετα να διδάσκουν το συγκεκριμένο περιεχόμενο, το 28,7% αισθάνονται αρκετά άνετα, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (34%) αισθάνεται λίγο άνετα, το 10,6% αισθάνονται σχεδόν καθόλου άνετα ενώ το 7,4% δεν αισθάνονται άνετα να ασχοληθούν με το ζήτημα της Σεξουαλικής Αγωγής. Όπως προκύπτει από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου, φαίνεται πως το ίδιο ποσοστό των εν ενεργεία εκπαιδευτικών οι οποίοι δεν είναι καταρτισμένοι με το αντικείμενο δεν επιθυμούν να το διδάξουν, ενδεχομένως λόγω ανεπαρκούς κατάρτισης.

Όσον αφορά το κομμάτι της συλλογής δεδομένων σχετικά με την προθυμία των εν ενεργεία εκπαιδευτικών της υποχρεωτικής εκπαίδευσης να συζητούν ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου τα δεδομένα λαμβάνονται μέσω των απαντήσεων στην τέταρτη κατά σειρά ερώτηση. Συγκεκριμένα, ως απάντηση στην τέταρτη ερώτηση «Πόσο άνετα νιώθετε να συζητάτε με τους μαθητές για ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου;», το 21,3% ισχυρίζονται πως αισθάνονται πολύ άνετα να συζητούν για αυτό το περιεχόμενο με τους μαθητές, το 22,3% αισθάνονται αρκετά άνετα, το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών (40,4%) αισθάνονται λίγο άνετα, το 8,5% των εκπαιδευτικών αισθάνονται σχεδόν καθόλου άνετα, ενώ το 7,4% δεν αισθάνονται άνετα. Σε αυτό το σημείο παρατηρούμε πως τα ποσοστά των εκπαιδευτικών οι οποίοι διατηρούν θετική στάση στο να διδάξουν το αντικείμενο της Σεξουαλικής Αγωγής (47,8%) είναι πράγματι πολύ κοντά με το ποσοστό των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών οι οποίοι νιώθουν άνετα να μιλούν για τέτοιου είδους ζητήματα με τους μαθητές τους (43,6%). Επιπλέον, εξίσου πολύ κοντά παρατηρούνται να είναι και τα ποσοστά των εκπαιδευτικών οι οποίοι δεν αισθάνονται άνετα να διδάξουν Σεξουαλική Αγωγή (18%) με αυτών οι οποίοι δεν νιώθουν άνετα να συζητούν για τέτοια ζητήματα (15,9%).

Κατά το τελευταίο κομμάτι του πρώτου άξονα, εξετάζεται η αυτοπεποίθηση και σιγουριά των εν ενεργεία εκπαιδευτικών υποχρεωτικής εκπαίδευσης στο να λύνουν απορίες σχετικές με την σεξουαλικότητα των παιδιών. Ειδικότερα στην πέμπτη ερώτηση

«Πόσο σίγουρος/η αισθάνεστε με την ικανότητά σας να απαντάτε σε ερωτήσεις των παιδιών σχετικά με την σεξουαλικότητα;», το 17% των εκπαιδευτικών απάντησαν πως αισθάνονται πολύ άνετα, το 23,4% απάντησαν πως αισθάνονται αρκετά άνετα, οι πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (45,7%) απάντησαν πως αισθάνονται λίγο άνετα, το 9,6% απάντησαν πως αισθάνονται σχεδόν καθόλου άνετα, ενώ το 4,3% δεν αισθάνονται άνετα. Επομένως, παρατηρούμε πως οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (45,7%) είναι ουδέτεροι απέναντι στην πιθανότητα να αναλάβουν και να φέρουν εις πέρας το γνωστικό αντικείμενο της Σεξουαλικής Αγωγής επειδή δεν αισθάνονται ικανοί και έτοιμοι να απαντούν σε θέματα σεξουαλικότητας και να αναλύουν ζητήματα που αφορούν την Σεξουαλική Αγωγή.

2^{ος} Άξονας: «Πόροι και πηγές»

Όσον αφορά τον δεύτερο άξονα του ερωτηματολογίου «Πόροι και πηγές» (βλ. Πίνακα 11), ο πλειοψηφία των συμμετεχόντων (72,4%) θεωρούν πως είναι πολύ έως αρκετά σημαντικό να αναπτυχθούν κατάλληλα υλικά, όπως βιβλία και λογισμικά, τα οποία θα λειτουργήσουν υποστηρικτικά τόσο στην διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής, όσο και στις γνώσεις των ίδιων. Διότι ενώ οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν την σημαντικότητα και την συμμετοχή της Σεξουαλικής Αγωγής στο σχολείο, δυσκολεύονται ακόμα και να πληροφορηθούν για σχετικά θέματα και ζητήματα.

	Καθόλου	Σχεδόν καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ
6) Πόσο σημαντικά θεωρείτε ότι είναι τα υλικά (π.χ. βιβλία, λογισμικά) και οι πόροι για την διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής;	2,1%	8,5%	17,0%	36,2%	36,2%
7) Πόσο καλά εξοικειωμένος/η είστε με πηγές που προσφέρουν περιεχόμενο για ζητήματα σεξουαλικής εκπαίδευσης;	8,5%	17,0%	37,2%	27,7%	9,6%

Πίνακας 11

Απαντήσεις των Ερωτήσεων του 2^{ου} Άξονα σε Ποσοστά

Σε αυτό το κομμάτι της ανάλυσης των δεδομένων που προέκυψαν από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών, οι οποίοι έχουν διδάξει κάποιο αντικείμενο το οποίο να έχει περιεχόμενο Σεξουαλικής Αγωγής, πραγματοποιείται συσχετισμός ανάμεσα σε αυτούς τους ίδιους και τις αντιλήψεις τους σχετικά με την σημαντικότητα της συμπερίληψης υλικών (π.χ. βιβλία, λογισμικά) κατά την διαδικασία της διδασκαλίας της Σεξουαλικής Αγωγής. Πιο συγκεκριμένα, από τους 94 εκπαιδευτικούς οι οποίοι συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα, οι 54 δήλωσαν πως έχουν διδάξει κάποιο αντικείμενο που να έχει σχέση με την Σεξουαλική Αγωγή. Από αυτό το μέρος του δείγματος το 46,3% ισχυρίστηκαν πως θεωρούν πολύ σημαντική την συμπερίληψη υλικών και πόρων στην διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής. Το 33,3% του μέρους του δείγματος, όπως διαφαίνεται από τα ποσοστά του Πίνακα 12, απάντησαν πως είναι αρκετά σημαντικά τα υλικά και οι πόροι στην διδακτική διαδικασία. Το 9,3% θεωρούν λίγο σημαντική την συμβολή των υλικών και

πόρων. Το ίδιο ποσοστό παρατηρείται στο κομμάτι των εκπαιδευτικών το οποίο θεωρεί σχεδόν καθόλου σημαντική την συμβολή των υλικών και των πόρων, ενώ το 1,9% των συγκεκριμένων εκπαιδευτικών θεωρεί καθόλου σημαντική την συμβολή των υλικών και πόρων στην διδακτική διαδικασία όταν αυτή έχει να κάνει με περιεχόμενο Σεξουαλικής Αγωγής.

6) Πόσο σημαντικά θεωρείτε ότι είναι τα υλικά (π.χ. βιβλία, λογισμικά) και οι πόροι για την διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής;

		Καθόλου	Σχεδόν καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Σύνολο
Έχετε διδάξει κάποιο αντικείμενο που να έχει περιεχόμενο Σεξουαλικής Αγωγής; (π.χ. αναπαραγωγικό σύστημα)	Ναι	1	5	5	18	25	54
	% within Έχετε διδάξει κάποιο αντικείμενο που να έχει περιεχόμενο Σεξουαλικής Αγωγής; (π.χ. αναπαραγωγικό σύστημα)	1,9%	9,3%	9,3%	33,3%	46,3%	100,0%
Έχετε διδάξει κάποιο αντικείμενο που να έχει περιεχόμενο Σεξουαλικής Αγωγής; (π.χ. αναπαραγωγικό σύστημα)	Όχι	1	3	11	16	9	40
	% within Έχετε διδάξει κάποιο αντικείμενο που να έχει περιεχόμενο Σεξουαλικής Αγωγής; (π.χ. αναπαραγωγικό σύστημα)	2,5%	7,5%	27,5%	40,0%	22,5%	100,0%

Πίνακας 12

Συσχετισμός εκπαιδευτικών που έχουν διδάξει αντικείμενο σχετικό με την Σεξουαλική Αγωγή και απαντήσεις της ερώτησης 6

Από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου προέκυψε πως οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί είναι λίγο έως καθόλου εξοικειωμένοι με πηγές από τις οποίες μπορούν να πληροφορηθούν και να λάβουν περιεχόμενο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην διδασκαλία για την καλύτερη κατανόηση και επέκταση του μαθήματος της Σεξουαλικής Αγωγής ή κάποιου άλλου μαθήματος με σχετικό περιεχόμενο. Πάραυτα, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το 57,4% των εκπαιδευτικών έχει διδάξει κάποιο αντικείμενο που έχει περιεχόμενο Σεξουαλικής Αγωγής και το 74,1% αυτών ισχυρίστηκε πως εμπλούτισε το περιεχόμενο του μαθήματος, ενώ το 25,9% ισχυρίστηκε πως ακολούθησε σχολικό εγχειρίδιο του αντίστοιχου μαθήματος.

Ανάλυση Ερωτήσεων 2^{ου} Άξονα

Ξεκινώντας από την έκτη ερώτηση «Πόσο σημαντικά θεωρείτε ότι είναι τα υλικά (π.χ. βιβλία, λογισμικά) και οι πόροι για την διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής;», Η πλειοψηφία του ποσοστού των εκπαιδευτικών (72,4%) απάντησαν πως θεωρού αρκετά έως πολύ σημαντικά τα υλικά για την επιτυχή διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής. Το 17%

απάντησαν πως τα θεωρούν λίγο σημαντικά, το 8,5% τα θεωρούν σχεδόν καθόλου σημαντικά, ενώ το 2,1% δεν τα θεωρούν σημαντικά. Παρατηρούμε πως το ποσοστό των εκπαιδευτικών που θεωρούν σημαντικά τα υλικά (72,4%) είναι πολύ κοντά με το ποσοστό των εκπαιδευτικών (70,2%) που θεωρούν σημαντική την ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση των μαθητών. Επομένως μπορούμε να κάνουμε την υπόθεση πως όσοι εκπαιδευτικοί είναι ουδέτεροι στο να διδάξουν Σεξουαλική Αγωγή, ενδεχομένως θα ένοιωθαν μεγαλύτερη ασφάλεια να διδάξουν ο αντικείμενο εάν είχαν στην κατοχή τους κατάλληλο υλικό.

Εν συνεχεία, στην έβδομη ερώτηση «Πόσο καλά εξοικειωμένος/η είστε με πηγές που προσφέρουν περιεχόμενο για ζητήματα σεξουαλικής εκπαίδευσης;», το 9,6% των εκπαιδευτικών απάντησε πως είναι πολύ εξοικειωμένοι, το 27,7% απάντησε πως είναι αρκετά εξοικειωμένοι, το 37,2% είπαν πως είναι λίγο εξοικειωμένοι, το 17% είναι σχεδόν καθόλου εξοικειωμένοι, ενώ το 8,5% δεν είναι εξοικειωμένοι. Τα στατιστικά αυτής της ερώτησης μπορούν να επιβεβαιώσουν την παραπάνω υπόθεση καθώς παρατηρούμε πως ο μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών (37,2%) δεν γνωρίζουν από πού μπορούν να πληροφορηθούν για το περιεχόμενο της Σεξουαλικής Αγωγής, άρα θα τους ήταν χρήσιμο εάν τους παρέχόταν κατάλληλο υλικό.

3^{ος} Άξονας: «Εμπλοκή γονέων & Κηδεμόνων»

Ως προς τον τρίτο άξονα του ερωτηματολογίου «Εμπλοκή γονέων & Κηδεμόνων» (βλ. Πίνακα 13), μελετώντας την ετοιμότητα των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών να διαχειριστούν ερωτήσεις και ανησυχίες των γονέων και κηδεμόνων σχετικά με την Σεξουαλική Αγωγή στο σχολικό πρόγραμμα, το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών (47,9%), θεωρούν πως είναι λίγο προετοιμασμένοι. Σε αυτό το σημείο παρατηρούμε πως οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί που δήλωσαν πως μπορούν να διαχειριστούν αρκετά καλά τους γονείς και κηδεμόνες είναι αυτοί που έχουν τα περισσότερα χρόνια προϋπηρεσίας (περισσότερα από 20 έτη). Επιπλέον, στην ερώτηση για το αν μπορούν να χειριστούν την αντίσταση ή την άρνηση των γονέων και των κηδεμόνων σχετικά με την διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής, το μεγαλύτερο ποσοστό (37,2%) απάντησε πως μπορεί λίγο να το διαχειριστεί. Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί που απάντησαν πως μπορούν να διαχειριστούν την αντίσταση είναι αυτοί που έχουν προϋπηρεσία 5 έως 10 χρόνια και έπειτα αυτοί που έχουν προϋπηρεσία μεγαλύτερη από 20 έτη. Φτάνοντας στην ανάλυση της τελευταίας ερώτησης (βλ. Παράρτημα, Συγκεντρωτικό Πίνακα Απαντήσεων σε Ποσοστά, Ερ. 10), όσο αφορά την άποψη της εκπαιδευτικής κοινότητας, παρατηρείται πως οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως οι συνάδελφοί τους στη πλειοψηφία (69,1%), αντιμετωπίζουν λίγο έως σχεδόν καθόλου καλά την Σεξουαλική Αγωγή αυτή τη στιγμή, γεγονός το οποίο μας δημιουργεί απορίες ως προς την ποιοτική και ειλικρινή επικοινωνία που αναπτύσσουν μεταξύ τους οι εκπαιδευτικοί για σημαντικά και καίρια θέματα όπως η Σεξουαλική Αγωγή.

	Καθόλου	Σχεδόν καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ
8) Πόσο καλά προετοιμασμένος/η είστε να διαχειριστείτε ερωτήσεις και ανησυχίες των γονέων/κηδεμόνων σχετικά με την Σεξουαλική Αγωγή στο σχολικό πρόγραμμα;	8,5%	14,9%	47,9%	18,1%	10,6%
9) Κατά πόσο θεωρείτε ότι μπορείτε να χειριστείτε κάποια πιθανή αντίσταση ή άρνηση γονέων/κηδεμόνων σχετικά με την διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής;	4,3%	17,0%	37,2%	28,7%	12,8%

Πίνακας 13

Απαντήσεις των Ερωτήσεων του 3^{ου} Άξονα σε Ποσοστά

Ανάλυση Ερωτήσεων 3^{ου} Άξονα

Στην όγδοη ερώτηση «Πόσο καλά προετοιμασμένος/η είστε να διαχειριστείτε ερωτήσεις και ανησυχίες των γονέων/κηδεμόνων σχετικά με την Σεξουαλική Αγωγή στο σχολικό πρόγραμμα;», το 10,6% των εκπαιδευτικών απάντησε πως είναι πολύ καλά προετοιμασμένοι να διαχειριστούν τις ανησυχίες και τις ερωτήσεις των γονέων και κηδεμόνων. Το 18,1% απάντησαν πως είναι αρκετά προετοιμασμένοι, το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών (47,9%) ισχυρίστηκαν πως είναι λίγο προετοιμασμένοι, το 14,9% απάντησαν πως είναι σχεδόν καθόλου προετοιμασμένοι, ενώ το 8,5% απάντησαν πως δεν είναι προετοιμασμένοι. Είναι πιθανό οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί να μην μπορούν να αντιμετωπίσουν τους γονείς και τους κηδεμόνες, διότι δεν είναι επαρκώς καταρτισμένοι στο συγκεκριμένο αντικείμενο, άρα δεν μπορούν να υπερασπιστούν την σημαντικότητα της προσθήκης του στο σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα.

Στην ένατη ερώτηση «Κατά πόσο θεωρείτε ότι μπορείτε να χειριστείτε κάποια πιθανή αντίσταση ή άρνηση γονέων/κηδεμόνων σχετικά με την διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής;», το 12,8% των εκπαιδευτικών απάντησαν πως μπορούν να υπερασπιστούν κατά πολύ κάποια πιθανή αντίσταση των γονέων / κηδεμόνων σχετικά με την διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής. Το 28,7% απάντησαν πως μπορούν να το χειριστούν αρκετά καλά, το 37,2% απάντησαν πως μπορούν να το χειριστούν λίγο, το 17% είπαν πως μπορούν σχεδόν καθόλου να χειριστούν την αντίσταση, ενώ το 4,3% δεν μπορούν να διαχειριστούν τους γονείς / κηδεμόνες.

Γενικός σχολιασμός των Αποτελεσμάτων

Σχετικά με την υπόθεσή μας για το αν τα άτομα του ανήκουν στην LGBTQ+ κοινότητα νιώθουν πιο άνετα να διδάξουν περιεχόμενο Σεξουαλικής Αγωγής, δεν μπορέσαμε να συγκεντρώσουμε πληροφορίες. Κανένας από τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην έρευνα δεν παρουσίαζε διαφορά ανάμεσα στο βιολογικό και το κοινωνικό του φύλο. Ωστόσο, θα ήταν ενδιαφέρον να μελετηθεί σε μία επόμενη έρευνα για να εξακριβωθεί εάν η δυσκολία των εκπαιδευτικών να διδάξουν περιεχόμενο Σεξουαλικής Αγωγής οφείλεται καθαρά και μόνο στην έλλειψη πληροφόρησης ή είναι θέμα παιδαγωγικής ικανότητας.

Αναλύοντας τα αποτελέσματα επιβεβαιώσαμε την αρχική μας υπόθεση πως οι εκπαιδευτικοί που έχουν λάβει κάποια επιμόρφωση στην Σεξουαλική Αγωγή έχουν πιο ενθαρρυντικά αποτελέσματα σε όλους τους άξονες ερωτήσεων σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς χωρίς αντίστοιχη επιμόρφωση. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε σημαντικά στατιστική διαφορά (Sig. 0,011) στην ετοιμότητα και την αυτοαποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών που έχουν αποκτήσει επιπλέον δεξιότητες μέσω επιμορφωτικών σεμιναρίων Σεξουαλικής Αγωγής. Εξίσου σημαντικές στατιστικές διαφορές παρατηρήθηκαν στην ίδια κατηγορία εκπαιδευτικών τόσο στην ικανότητά τους να πληροφορούνται από κατάλληλες πηγές (Sig. 0,016) όσο και στην ικανότητά τους να αντιμετωπίζουν αντιδράσεις των γονέων και κηδεμόνων σχετικά με την είσοδο την Σεξουαλικής Αγωγής στο αναλυτικό πρόγραμμα και την διδασκαλία διαφόρων θεματικών εννοιών που την αφορούν (Sig. 0,014). Τα παραπάνω στοιχεία παρουσιάζονται και στους Πίνακες 14, 15, 16 που ακολουθούν.

Έλεγχος Στατιστικών^a

		Ετοιμότητα και Αυτο-αποτελεσματικότητα
Πιο ακραίες διαφορές	Απόλυτο	,423
	Θετικό	,423
	Αρνητικό	,000
Kolmogorov-Smirnov Z		1,612
Asymp. Sig. (2-tailed)		,011

a. Grouping Variable: Έχετε προηγούμενη επιμόρφωση στην Σεξουαλική Αγωγή; (π.χ. κάποιο σεμινάριο;)

Πίνακας 14

Έλεγχος Στατιστικών^a

		Πόροι και πηγές
Πιο ακραίες διαφορές	Απόλυτο	,406
	Θετικό	,406
	Αρνητικό	,000
Kolmogorov-Smirnov Z		1,550
Asymp. Sig. (2-tailed)		,016

a. Grouping Variable: Έχετε προηγούμενη επιμόρφωση στην Σεξουαλική Αγωγή; (π.χ. κάποιο σεμινάριο;)

Πίνακας 15

Έλεγχος Στατιστικών^a

		Διαχείριση Γονέων / Κηδεμόνων
Πιο ακραίες διαφορές	Απόλυτο	,414
	Θετικό	,414
	Αρνητικό	,000
Kolmogorov-Smirnov Z		1,578
Asymp. Sig. (2-tailed)		,014

a. Grouping Variable: Έχετε προηγούμενη επιμόρφωση στην Σεξουαλική Αγωγή; (π.χ. κάποιο σεμινάριο;)

Πίνακας 16

Πραγματοποιήθηκαν συγκρίσεις των αποτελεσμάτων σε σχέση με άλλες τρεις κατηγορίες που προέκυψαν από τα δημογραφικά στοιχεία. Συγκεκριμένα, συγκρίθηκαν οι άξονες σε σχέση με την ηλικία των εκπαιδευτικών, τα έτη υπηρεσίας τους και την μόρφωσή τους, δηλαδή εάν έχουν μεταπτυχιακό ή όχι. Από τις συγκρίσεις αυτές δεν προέκυψαν αποτελέσματα με στατιστικά σημαντικές διαφορές, οπότε και κρίθηκε ανούσια η περεταίρω ανάλυσή τους, αλλά και η παράθεση κάποιου πίνακα που να τα περιλαμβάνει.

Συζήτηση

Παρατηρώντας τα αποτελέσματα τις έρευνας διαπιστώνουμε πως οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί θεωρούν πολύ σημαντικό να λαμβάνουν οι μαθητές ολοκληρωμένη Σεξουαλική Αγωγή. Ωστόσο, μικρό ποσοστό αυτών έχει μεριμνήσει ώστε να επιμορφωθεί σε σχέση με την Σεξουαλική Αγωγή και συγκεκριμένα κυρίως οι εκπαιδευτικοί που είναι νεότεροι των 30 χρόνων. Φαίνεται πως οι μεγαλύτεροι ηλικιακά εκπαιδευτικοί βασίζουν την ανάπτυξη της Σεξουαλικής Αγωγής στην εκπαίδευση στους νεότερους συναδέλφους τους.

Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως οι εκπαιδευτικοί που απάντησαν πως μπορούν να διαχειριστούν ερωτήσεις γονέων και κηδεμόνων και είναι ικανοί να αντιμετωπίσουν αντίσταση και άρνηση της διδασκαλίας της Σεξουαλικής Αγωγής, είναι αυτοί που έχουν περισσότερα από 20 χρόνια εμπειρίας, αλλά και αυτοί που έχουν προϋπηρεσία 5 έως 10 χρόνια. Είναι λογικό όσοι εκπαιδευτικοί έχουν πολλά χρόνια εμπειρίας να έχουν δημιουργήσει και εξασκήσει διάφορους μηχανισμούς αντιμετώπισης αντιδράσεων, ωστόσο, εντυπωσιακό είναι το γεγονός πως οι εκπαιδευτικοί με εμπειρία 5 έως 10 χρόνια μπορούν να αντιμετωπίσουν καλύτερα καταστάσεις άρνησης και αντίστασης από τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν 11 έως 20 χρόνια. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται στο γεγονός πως οι εκπαιδευτικοί με 5 έως 10 χρόνια προϋπηρεσίας, οι οποίοι εξασκούν σύγχρονες παιδαγωγικές τεχνικές, έρχονται συχνά σε σύγκρουση με τους γονείς και κηδεμόνες των μαθητών τους. Έτσι, ανέπτυξαν γρηγορότερα αντίστοιχους μηχανισμούς. Αυτό μας αποδεικνύει πως πράγματι οι νέοι εκπαιδευτικοί με κάποια χρόνια προϋπηρεσίας και εμπειρίας μπορούν να υποστηρίξουν νέα γνωστικά αντικείμενα που προστίθενται στο σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα, καθώς μπορούν να υποστηρίξουν το έργο τους.

Αρκετά ενδιαφέρον παρουσιάζει και η γενική εικόνα των εκπαιδευτικών για τις απόψεις των συναδέλφων τους σχετικά με την Σεξουαλική Αγωγή. Όσον αφορά τους ίδιους υποστηρίζουν πως είναι υπέρ της εισαγωγής της Σεξουαλικής Αγωγής στο αναλυτικό πρόγραμμα, ωστόσο αναφέρουν πως οι υπόλοιποι εκπαιδευτικοί είναι λίγο έως καθόλου θετικοί στην ιδέα αυτή. Αυτές οι δύο καταστάσεις είναι εντελώς αντίθετες μεταξύ τους και μελετώντας τις καταλήγουμε στην υπόθεση πως το θέμα της Σεξουαλικής Αγωγής αποτελεί ακόμα και τώρα ταμπού για τις σχολικές κοινότητες. Οι εκπαιδευτικοί δεν νιώθουν άνετα να συζητήσουν τις απόψεις τους με τους συναδέλφους τους καθότι πιθανόν να ανησυχούν για τις αντιδράσεις και τις εντάσεις που μπορεί να προκαλέσει μία τέτοια συζήτηση.

Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει επέκταση της έρευνας για το αν οι εκπαιδευτικοί συζητούν μεταξύ τους για την Σεξουαλική Αγωγή και την σημαντικότητά της. Μια άλλη εξίσου ενδιαφέρουσα επέκταση της έρευνας θα ήταν η άποψη των εκπαιδευτικών για την εισαγωγή της Σεξουαλικής Αγωγής στο Νηπιαγωγείο.

Συνοψίζοντας, συμπεραίνουμε πως το σχολικό κλίμα χαρακτηρίζεται από προθυμία για να προστεθεί η Σεξουαλική Αγωγή στο αναλυτικό πρόγραμμα, ασχέτως της έλλειψης κατάρτισης. Οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων θα όφειλαν πράγματι να αλλάξουν τη στάση τους και να υιοθετήσουν «στρατηγικές και τεχνικές πιο επικοινωνιακές, δηλαδή διαδραστικές» (Ανδρουλάκης, 1999). Άλλωστε, ο ρόλος του εκπαιδευτικού προσδιορίζεται από την επιστημονική του κατάρτιση, από το νόημα και τη βαρύτητα που ο ίδιος δίνει στο

ρόλο του καθώς και από την ίδια τη σχολική πραγματικότητα στα πλαίσια της οποίας υλοποιείται ο ρόλος αυτός. (Ντούσκας, 2005). Ωστόσο, η αρχή της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και της κατάλληλης επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε θέματα και ζητήματα της Σεξουαλικής Αγωγής πρέπει να γίνει άμεσα και συντονισμένα. Αρχικά θα μπορούσαν να υιοθετηθούν προγράμματα από άλλα Ευρωπαϊκά κράτη, όπως αυτά που προαναφέρθηκαν στην Ενότητα της Αγωγής Υγείας και της Σεξουαλικής Αγωγής, παραδείγματος χάριν το πρόγραμμα της Σουηδίας, και να προσαρμοστούν στα ελληνικά δεδομένα. (Swedish National Agency for Education, 2021). Ιδανικός τρόπος για να επιτύχει αυτό είναι η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αναφορικά με τέτοιου είδους προγράμματα. Επομένως, για να επιτευχθεί η κατάλληλη ενημέρωση των εκπαιδευτικών, επιτακτική είναι η εισαγωγή του μαθήματος στα πανεπιστήμια καθώς και η κατάλληλη ενημέρωση της κοινωνίας και ειδικότερα των γονέων και κηδεμόνων τόσο για το περιεχόμενο της Σεξουαλικής Αγωγής, όσο και για την αναγκαιότητα διδασκαλίας της. Σύμφωνα με τους Srock & Needlman (2004), «η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, συμπεριλαμβανομένων των πνευματικών πτυχών της, θα πρέπει να αποτελεί μέρος μιας ευρείας Αγωγής Υγείας και ηθικής από το νηπιαγωγείο έως τη δωδέκατη τάξη, η οποία ιδανικά θα πρέπει να διεξάγεται αρμονικά από γονείς και εκπαιδευτικούς».

Στόχος κάθε εκπαιδευτικού είναι να επιτύχει η διδασκαλία κάθε γνωστικού αντικείμενου, συμπεριλαμβανομένης της Σεξουαλικής Αγωγής, και να συμβάλλει στην γνωστική, σωματική και πνευματική ανάπτυξη κάθε παιδιού. Επιτυχία όμως σημαίνει να συγκρίνεται κάθε μέρα το παιδί με το χθεσινό εαυτό του και μόνο και να βγαίνει σταδιακά καλύτερο. (Σάλτζμπεργκερ-Ουίτενμπεργκ, Χένρι, Όσμπορν, 1996).

Βιβλιογραφία

Abdolmanafi, A., Nobre, P., Winter, S., Tilley, P. J. M., & Jahromi, R. G. (2018). Culture and Sexuality: Cognitive–Emotional Determinants of Sexual Dissatisfaction Among Iranian and New Zealand Women. *The Journal of Sexual Medicine*, 15(5), 687–697. <https://doi.org/10.1016/j.jsxm.2018.03.007>

Aspy, C. B., Tolma, E. L., Vesely, S. K., Oman, R. F., & Rodine, S. (2006). Sexuality Education Beliefs Among Sexually Experienced Youth. *American Journal of Sexuality Education*, 1(3), pp. 3–23. https://doi.org/10.1300/j455v01n03_02

Avery, L. (2019). Sex education in the Netherlands. *Dutch Review*. <https://dutchreview.com/expat/education/sex-education-in-the-netherlands/>
(Προσπελάστηκε 23/01/2023)

Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung (BZgA). Sexualaufklärung und Familienplanung. <https://www.bzga.de/was-wir-tun/sexualaufklaerung-und-familienplanung/> (Προσπελάστηκε 9/5/2022)

CONVEY (2015). Καταπολέμηση της σεξουαλικής βίας και της παρενόχλησης: Η συμμετοχή των νέων στα σχολεία στην ψηφιακή εκπαίδευση για τα στερεότυπα των φύλων. ΠΙΛΟΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ. http://iep.edu.gr/images/IEP/skill-labs/sex%20education/Digital_Education_for_Gender_Equality/%CE%94%CF%81%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B9%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B5%CF%82%CE%BC%CE%B5%CE%BC%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CF%84%CE%AD%CF%82%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BC%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%B5%CF%82-CONVEY.pdf

European Commission, Directorate-General for Communication, (2020). Στο προσκήνιο – ΕΕ και ισότητα των ΛΟΑΔΜ, *Publications Office*. <https://data.europa.eu/doi/10.2775/222938>

FRA – Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2014). Βία κατά των γυναικών: πανευρωπαϊκή έρευνα Τα αποτελέσματα με μια ματιά. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. doi:10.2811/60426

GenPol (2018). Mapping Sex and Relationship Education (SRE) in Italy. <https://gen-pol.org/2018/10/mapping-sex-and-relationship-education-sre-in-italy/> (Προσπελάστηκε 22/10/2018)

Helse- og oppvekstfag. <https://www.udir.no/kl06/HS>

Karagiannopoulou, C. (2017). Religion and gender equality: patterns of a confrontational relationship in the international setting. *The Greek Review of Social Research*, 148, 123–145. <https://doi.org/10.12681/grsr.14899>

Kempf, S. Pro familia and sex education in Germany. https://www.saferinternet.pl/images/artykuly/VIIIMK/prezentacje/Kempf_Sebastian-Profamilia.pdf (Προσπελάστηκε 16/10/14)

Kirby, D. (2002). The Impact of Schools and School Programs upon Adolescent Sexual Behavior. *Journal Of Sex Research*, 39(1), 27-33. doi: 10.1080/00224490209552116

Kohler, P. K., & Manhart, L. E. (2008). "Healthy Sexuality" and HIV Education: Critique of the Evidence. *Sexuality Research And Social Policy*, 5(3), 69-79. doi: 10.1525/srsp.2008.5.3.69

Kyman, W. (1995). The First Step: Sexuality Education for Parents. *Journal for Sex Education Therapy*, 21(3), 153-157.

National Institute for Public Health and the Environment Ministry of Health, Welfare and Sport. (2018). Healthy school. <https://www.rivm.nl/en/topics/healthy-school> (Προσπελάστηκε 12/12/2018)

Onassis Foundation. Sex Education & Sex Education Podcast <https://www.onassis.org/press/sex-education> <https://www.onassis.org/initiatives/onassis-podcasts/sex-education-podcast>

Ott, K., & Stephens, D. W. (2017). Embodied learning: Teaching sexuality and religion to a changing student body. *Teaching Theology and Religion*, 20(2), 106–116. <https://doi.org/10.1111/teth.12373>

Persson, L. (2021). Hälsöfrämjande arbete på schemat kan ge friskare elever. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/halsoframjande-arbete-pa-schemat-kan-ge-friskare-elever>

Relationships education (Primary). GOV.UK. <https://www.gov.uk/government/publications/relationships-education-relationships-and-sex-education-rse-and-health-education/relationships-education-primary> (Προσπελάστηκε 13/7/2022)

Ruiu, G., & Gonano, G. (2020). Religious Barriers to the Diffusion of Same-sex Civil Unions in Italy. *Population Research and Policy Review*, 39(6), 1185–1203. <https://doi.org/10.1007/s11113-020-09613-8>

Santelli, J., Rosenfeld, W. D., DuRant, R. H., Dubler, N., Morreale, M., English, A., & Schissel, A. (1998). Guidelines for Adolescent Health Research: A Position Paper of the Society for Adolescent Medicine. *Journal Of Adolescent Health*, 23(3), 159-163. doi: 10.1016/S1054-139X(98)00035-5

Schalet, A. T. (2011). *Not under my roof: Parents, teens, and the culture of sex*. Chicago: University of Chicago Press.

Schiffler. (1984). *Pour un enseignement interactif des langues étrangères*. Paris: Hatier CREDIF.

Siegler, R. S. (2002). *Πώς σκέφτονται τα παιδιά*. Αθήνα: Gutenberg.

Skolverket. (2023). This is the Swedish National Agency for Education. <https://www.skolverket.se/andra-sprak-other-languages/english-engelska>

Spock, B., Needlman, R. (2004). *“Dr. Spock’s Baby and Child Care: 8th Edition”*. New York: Pocket Books. p.452.

Stanton, K. N. (2009). *Sexuality Education: Education in a Competitive and Globalizing World Series*. UK: Nova Science Publishers Inc.

Steele, J. (1999). Teenage Sexuality and Media Practice: Factoring in the Influences of Family, Friend and Family. *Journal of Sex Research*, 36(4), 331-341.

Utdanningsdirektoratet. (2022). Helse- og oppvekstfag. <https://www.udir.no/kl06/HS?trinn=1>

Virta, A. SEX EDUCATION IN FINLAND FROM 1970 TO 2010: Information for workers in the social field. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/136195/Virta_Aleksanteri.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Προσπελάστηκε 22/11/17)

Wight, D. (2011). The effectiveness of school based sex education: what do rigorous evaluations in Britain tell us?. *Education and Health*, 29(4), pp. 67-73.

World Health Organization (WHO). (2002). Reducing risks, promoting healthy life. <https://www.who.int/publications/i/item/9241562072> (Προσπελάστηκε 11/09/2002)

World Health Organization & UNDP/UNFPA/UNICEF/WHO/World Bank Special Programme of Research, Development and Research Training in Human Reproduction. (2017). Sexual health and its linkages to reproductive health: an operational approach. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/258738>.

World Health Organization (WHO). Training Module 1, Children's Environmental Health. <https://www.who.int/teams/environment-climate-change-and-health/settings-and-populations/children> (Προσπελάστηκε 15/06/2021)

Αθανασίου, Ε. (2015). *Πόλη και φύση. Βιώσιμες αστικές μορφές και μετασχηματισμοί της υπάρχουσας πόλης*. Αθήνα: Κάλλιπος.

Αθανασοπούλου - Κυπρίου, Σ. (2012). Το μάθημα των θρησκευτικών και η έμφυλη στάση μας απέναντι στην παράδοση και στις διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις. [\(PDF\) "Το μάθημα των θρησκευτικών και η έμφυλη στάση μας απέναντι στην παράδοση και στις διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις" στο Να κοιτάς με άλλα μάτια να βλέπεις διαφορετικά: Έμφυλες προσεγγίσεις στην εκπαίδευση, Επιστημονική ημερίδα 7 Σεπτεμβρίου 2010, Αθήνα 2012, σελ 139-150 | Spyridoula Athanasopoulou-Kypriou - Academia.edu](#)

Αθανασοπούλου, Κυπρίου, Σ. (2011). *ΟΧΙ ΕΓΩ: Κείμενα Πολιτικής Θεολογίας με Αναφορές σε Θέματα Φύλου, Θρησκείας και Ιδεολογίας*. Αθήνα: Αρμός.

Αλιβίζος, Σ. (2021). *Επιμόρφωση για το μάθημα της Σεξουαλικής Αγωγής στην εκπαίδευση. Σεξουαλική Αγωγή/Ευρωπαϊκές Πρακτικές*. Σημειώσεις σεμιναρίου. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Ανδρουλάκης, Γ. (1999). *Axes déterminant la conception / planification du cours de FLE, b (Unité 3)*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Αντωνόπουλος, Θ. (2019). Από τα '70s μέχρι σήμερα: αυτοί είναι οι σημαντικότεροι σταθμοί του ΛΟΑΤΚΙ+ ακτιβισμού στην Ελλάδα. *LIFO.gr*. <https://www.lifo.gr/lgbtqi/apo-ta-70s-mehri-simera-aytoi-einai-oi-simantikoteroi-stathmoi-toy-loatki-aktibismoy-stin>

Ασκητής, Θ. (1997). *Σεξ: ο Μύθος, τα Προβλήματα και η Προσέγγισή του σήμερα*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Ασκητής, Θ. (2000). *Η σεξουαλική αφύπνιση της Εφηβείας*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

Ασκητής, Θ. (2006). *Γονείς και Παιδί, Απαντήσεις σε Κρίσιμα Ερωτήματα*. Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη.

Βαϊδάκης, Ν. (2005). *Η σεξουαλική συμπεριφορά του ανθρώπου*. Αθήνα: Εκδόσεις ΒΗΤΑ.

Γερούκη, Μ. (2011). *Η Σεξουαλική Αγωγή στο Σχολείο: Θεωρία και πράξη - Οι απόψεις των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Εκδόσεις Μαραθιά.

Γιαννακούλια, Μ. (2018). *Εγχειρίδιο Παιδικής Διατροφής*. Αθήνα: Παρισιανού.

Θανοπούλου, Φ. (2020). *Οι επιπτώσεις της άμβλωσης στη σωματική και ψυχική υγεία της γυναίκας*. (διπλωματική εργασία). Πανεπιστήμιο Πατρών.

Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Προγράμματα & Εφαρμογές Εργαστηρίων από την Πιλοτική Εφαρμογή & Νέες προτάσεις Φορέων. Θεματική Ενότητα: Ζω καλύτερα – Ευ Ζην - 3. Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση
<https://elearning.iep.edu.gr/study/course/view.php?id=2003>

Καδιγιαννόπουλος, Γ., Καραβίδα, Μ., Γαλανοπούλου, Ε., Γαλανόπουλος, Α. (2019). Η σεξουαλική αγωγή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στον ελληνικό χώρο. *Archives of Hellenic Medicine / Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής*, 37(2), σσ 267-272.

Κλαδούχου, Ε. (2005). Εκπαίδευση και Φύλο στην Ελλάδα: Σχολιασμένη καταγραφή της βιβλιογραφίας.

[3> \(aegean.gr\)](https://www.aegean.gr)

Κονδύλη, Α. (2008). Η σεξουαλική αγωγή όπως παρουσιάζεται μέσα από τα διδακτικά βιβλία της μέσης εκπαίδευσης. Στο Ι. Ν. Παρασκευόπουλος και συν. (επιμ) *Διαφυλικές Σχέσεις: Εισηγήσεις στο Σεμινάριο Κατάρτισης Εκπαιδευτικών-Στελεχών σε Θέματα Σεξουαλικής Αγωγής και Ισότητας των Φύλων*, Τόμος Α' (7η έκδ., σσ. 380-386). Ελληνικά Γράμματα.

Κοσσυβάκη, Φ. (1997). *Κριτική επικοινωνιακή διδασκαλία*. Αθήνα: Gutenberg.

Κούτα, Χ., Αθανασοπούλου, Μ. (2010). Η Εκπαίδευση για την Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία στα Πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής: Βιβλιογραφική Ανασκόπηση. *Ελληνικό Περιοδικό της Νοσηλευτικής Επιστήμης*. 2(2), σσ. 52-56.

Λεονταρή, Α. (2011). Η σημασία της εικόνας του σώματος για την ψυχική υγεία νεαρών ανδρών και γυναικών: Συμβουλές Παρεμβάσεις. *Hellenic Journal of Psychology*, Τόμος 8, σσ. 309-337.

Μουζάλας, Γ. (2018). Υψηλά τα ποσοστά των ανεπιθύμητων κυήσεων και εκτρώσεων στην εφηβεία. <https://www.mouzalas.gr/ipsila-pososta-anepithymiton-ektroseon-kiiseon-stin-efiveia/> (Προσπελάστηκε 08/01/2018)

Μυλωνάκης, Ι. (2015). *Εργαστήρια Δεξιοτήτων στο Δημοτικό Σχολείο: Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Προγράμματος Μαθήματος για την Εκπαίδευση στον 21ο Αιώνα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Νικολαΐδου, Ε. (2012). Γυναίκα και θρησκεία από την αρχαιότητα έως σήμερα. [Γυναίκα και θρησκεία από την αρχαιότητα έως σήμερα - ΤΟ ΒΗΜΑ \(tovima.gr\)](http://tovima.gr) (Προσπελάστηκε 07/03/2012)

Ντούσκας, Ν.Θ. (2005). *Ευνοϊκές συνθήκες για τη σχολική μάθηση*. Πρέβεζα.

Πλιόγκου Β., Κανταρτζή Ε., & Τριανταφύλλου Μ. (2017). Έμφυλες αναπαραστάσεις στα σχολικά εγχειρίδια θετικής κατεύθυνσης των δύο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού σχολείου. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, 6(1), 140–160. <https://doi.org/10.12681/hjre.11940>

Σαλιγκαρά, Ε., Παύλου Ε. (2019). *Καταγραφή απόψεων εκπαιδευτικών ως προς την ένταξη της Σεξουαλικής Αγωγής στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση* (Μεταπτυχιακή Διατριβή, Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία). Αιγάλεω. Εισηγητής: Φραγκούλης Ιωσήφ. <https://edutech-thesis.uniwa.gr/wp-content/uploads/sites/207/2019/08/%CE%9A%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AE-%CE%B1%CF%80%CF%8C%CF%88%CE%B5%CF%89%CE%BD-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CF%89%CF%82-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%83%CE%B5%CE%BE%CE%BF%CF%85%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%AE%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%94%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BF%CE%B2%CE%AC%CE%B8%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%95%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7.pdf> (Προσπελάστηκε 8/22/19)

Σαλίμπα, Ζ. (2019). Το φεμινιστικό κίνημα στην Ελλάδα. *Η Εφημερίδα Των Συντακτών*. https://www.efsyn.gr/nisides/185652_feministiko-kinima-stin-ellada

Σάλτζμπεργκερ-Ουίτενμπεργκ, Ι., Χένρι, Τ., & Όσμπορν, Ε. (1996). *Η Συναισθηματική Εμπειρία της Μάθησης και της Διδασκαλίας*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Σιέττου, Μ., Σαρίδη, Μ. (2011). Παράγοντες κινδύνου εφηβικής εγκυμοσύνης. *Το Βήμα του Ασκληπιού*, 10(1), σσ. 38-55.

Στάππα, Μ. (2007). *Αγωγή Υγείας: Βασικές Αρχές - Σχεδιασμός Προγράμματος*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων. https://dipe-athin.att.sch.gr/0303_Agogi_ygeias.pdf (Προσπελάστηκε 1/12/08)

Σωτηριάδης, Α. Σεξουαλική Αγωγή στη Εκπαίδευση. <https://www.paidiatros.com/paidi/mathisi-sxoleio/need-sex-education-schools>

Ταρατόρη, Ε. (2009). *Πανελλήνιο Συνέδριο Διδασκαλεία: Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*. Αλεξανδρούπολη: Εκδόσεις Κυριακίδη Αφοί Α.Ε.

Τζιερτζής, Σ. (2022). *Η Εκπαιδευτική Πολιτική για τη Σεξουαλική Αγωγή στην Ελλάδα και την Ευρώπη: Απόψεις Δασκάλων Δημοτικής Εκπαίδευσης* (Μεταπτυχιακή εργασία ειδίκευσης). Αλεξανδρούπολη. Επιβλέπων: Καραφύλλης, Α.

Υπουργείο Υγείας, Γενική Γραμματεία Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας, Δ/ση Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας, Τμήμα Γ' Ανάπτυξης Προγραμμάτων & Πρόληψης. (2022). «Ανάπτυξη - υλοποίηση από το Υπουργείο Υγείας δράσεων και παρεμβάσεων ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης του μαθητικού πληθυσμού στο πλαίσιο της Αγωγής Υγείας σε Εθνικό Επίπεδο, για το σχολικό έτος 2022 - 2023». <https://www.moh.gov.gr/articles/health/dieythynsh-prwtobathmias-frontidas-ygeias/drasesis-kai-programmata-agwghs-ygeias/agwgh-ygeias/drasesis-kai-parembaseis-eyaisthhtopoihshs-kai-enhmerwshs-toy-mathhtikoy-plhthysmoy/enhmerwsh-drasewn-ana-sxoliko-etos/10951-anaptyksh-ylopoihs-apo-to-ypourgeio-ygeias-drasewn-kai-parembaseis-eyaisthhtopoihshs-kai-enhmerwshs-toy-mathhtikoy-plhthysmoy-sto-plaisio-ths-agwghs-ygeias-se-ethniko-epipedo-gia-to-sxoliko-etos-2022-2023> (Προσπελάστηκε 10/11/2022)

Υπουργείο Υγείας, Γενική Διεύθυνση Υπηρεσιών Υγείας, Δ/ση Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας, Τμήμα Γ' Ανάπτυξης Προγραμμάτων Αγωγής Υγείας & Πρόληψης. (2019). «Ανάπτυξη - υλοποίηση από το Υπουργείο Υγείας δράσεων και παρεμβάσεων ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης του μαθητικού πληθυσμού στο πλαίσιο της Αγωγής Υγείας σε Εθνικό Επίπεδο, για το σχολικό έτος 2019 - 2020». <https://www.moh.gov.gr/articles/health/dieythynsh-prwtobathmias-frontidas-ygeias/drasesis-kai-programmata-agwghs-ygeias/agwgh-ygeias/drasesis-kai-parembaseis-eyaisthhtopoihshs-kai-enhmerwshs-toy-mathhtikoy-plhthysmoy/drasesis-kai-parembaseis-eyaisthhtopoihshs-kai-enhmerwshs-gia-thn-agwgh-stomatikh-ygeias/5082-egxeiridio-gia-ekpaideytikoys> (Προσπελάστηκε 03/11/2017)

Χασαπίδου, Μ. & Φαχαντίδου, Α. (2018). *Διατροφή για Υγεία, Άσκηση και Αθλητισμό*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επιστημονικών Βιβλίων και Περιοδικών

1^ο Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο

Φύλο

- Άντρας
- Γυναίκα
- Άλλο

Το βιολογικό σας φύλο ταυτίζεται με το κοινωνικό σας φύλο;

- Ναι
- Όχι
- Δεν επιθυμώ να απαντήσω

Ηλικία

- < 30
- 30 - 39
- 40 – 50
- > 50

Πόσα χρόνια διδάσκετε;

- < 5
- 5 - 10
- 11 - 20
- > 20

Διδάσκετε σε:

- Δημοτικό
- Γυμνάσιο

Είστε κάτοχος μεταπτυχιακού;

- Ναι
- Όχι

Έχετε προηγούμενη επιμόρφωση στην Σεξουαλική Αγωγή; (π.χ. κάποιο σεμινάριο;)

- Ναι
- Όχι

Έχετε διδάξει κάποιο αντικείμενο που να έχει περιεχόμενο Σεξουαλικής Αγωγής; (π.χ. αναπαραγωγικό σύστημα)

- Ναι
- Όχι

Αν ναι, εμπλουτίσατε με δικό σας υλικό το περιεχόμενο ή ακολουθήσατε το σχολικό εγχειρίδιο;

- Εμπλούτισα το περιεχόμενο
- Ακολούθησα το σχολικό εγχειρίδιο

1) Πόσο σημαντικό θεωρείτε ότι είναι για τους μαθητές να λαμβάνουν ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πολύ

2) Πόσο καλά θεωρείτε τον εαυτό σας καταρτισμένο σε θέματα Σεξουαλικής Αγωγής;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πολύ

3) Πόσο άνετα αισθάνεστε να διδάξετε Σεξουαλική Αγωγή;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πολύ

4) Πόσο άνετα νιώθετε να συζητάτε με τους μαθητές για ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πολύ

5) Πόσο σίγουρος/η αισθάνεστε με την ικανότητά σας να απαντάτε σε ερωτήσεις των παιδιών σχετικά με την σεξουαλικότητα;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πολύ

6) Πόσο σημαντικά θεωρείτε ότι είναι τα υλικά (π.χ. βιβλία, λογισμικά) και οι πόροι για την διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πολύ

7) Πόσο καλά εξοικειωμένος/η είστε με πηγές που προσφέρουν περιεχόμενο για ζητήματα σεξουαλικής εκπαίδευσης;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πολύ

8) Πόσο καλά προετοιμασμένος/η είστε να διαχειριστείτε ερωτήσεις και ανησυχίες των γονέων/κηδεμόνων σχετικά με την Σεξουαλική Αγωγή στο σχολικό πρόγραμμα;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πολύ

9) Κατά πόσο θεωρείτε ότι μπορείτε να χειριστείτε κάποια πιθανή αντίσταση ή άρνηση γονέων/κηδεμόνων σχετικά με την διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πολύ

10) Πόσο καλά θεωρείτε ότι οι συνάδελφοί σας αντιμετωπίζουν την σεξουαλική εκπαίδευση αυτή τη στιγμή;

Καθόλου

1

2

3

4

5

Πολύ

2^ο Παράρτημα

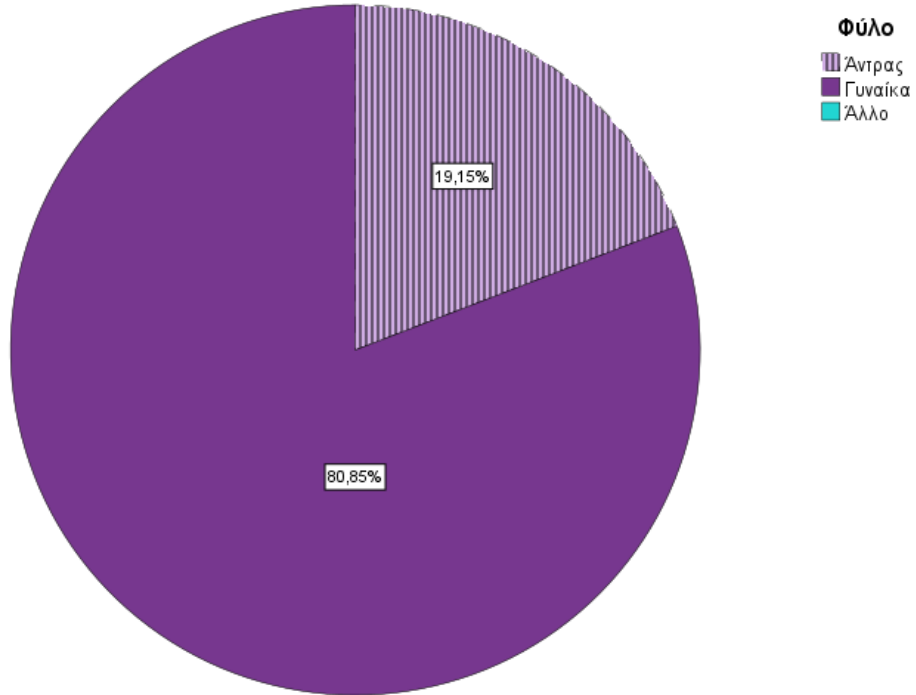
Συγκεντρωτικός Πίνακας Απαντήσεων σε Ποσοστά

	Καθόλου	Σχεδόν καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ
1) Πόσο σημαντικό θεωρείτε ότι είναι για τους μαθητές να λαμβάνουν ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση;	2,1%	0,0%	7,4%	20,2%	70,2%
2) Πόσο καλά θεωρείτε τον εαυτό σας καταρτισμένο σε θέματα Σεξουαλικής Αγωγής;	7,4%	17,0%	40,4%	29,8%	5,3%
3) Πόσο άνετα αισθάνεστε να διδάξετε Σεξουαλική Αγωγή;	7,4%	10,6%	34,0%	28,7%	19,1%
4) Πόσο άνετα νιώθετε να συζητάτε με τους μαθητές για ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου;	7,4%	8,5%	40,4%	22,3%	21,3%
5) Πόσο σίγουρος/η αισθάνεστε με την ικανότητά σας να απαντάτε σε ερωτήσεις των παιδιών σχετικά με την σεξουαλικότητα;	4,3%	9,6%	45,7%	23,4%	17,0%
6) Πόσο σημαντικά θεωρείτε ότι είναι τα υλικά (π.χ. βιβλία, λογισμικά) και οι πόροι για την διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής;	2,1%	8,5%	17,0%	36,2%	36,2%
7) Πόσο καλά εξοικειωμένος/η είστε με πηγές που προσφέρουν περιεχόμενο για ζητήματα σεξουαλικής εκπαίδευσης;	8,5%	17,0%	37,2%	27,7%	9,6%
8) Πόσο καλά προετοιμασμένος/η είστε να διαχειριστείτε ερωτήσεις και ανησυχίες των γονέων/κηδεμόνων σχετικά με την Σεξουαλική Αγωγή στο σχολικό πρόγραμμα;	8,5%	14,9%	47,9%	18,1%	10,6%

9) Κατά πόσο θεωρείτε ότι μπορείτε να χειριστείτε κάποια πιθανή αντίσταση ή άρνηση γονέων/κηδεμόνων σχετικά με την διδασκαλία της Σεξουαλικής Αγωγής;	4,3%	17,0%	37,2%	28,7%	12,8%
10) Πόσο καλά θεωρείτε ότι οι συνάδελφοί σας αντιμετωπίζουν την σεξουαλική εκπαίδευση αυτή τη στιγμή;	10,6%	34,0%	35,1%	17,0%	3,2%

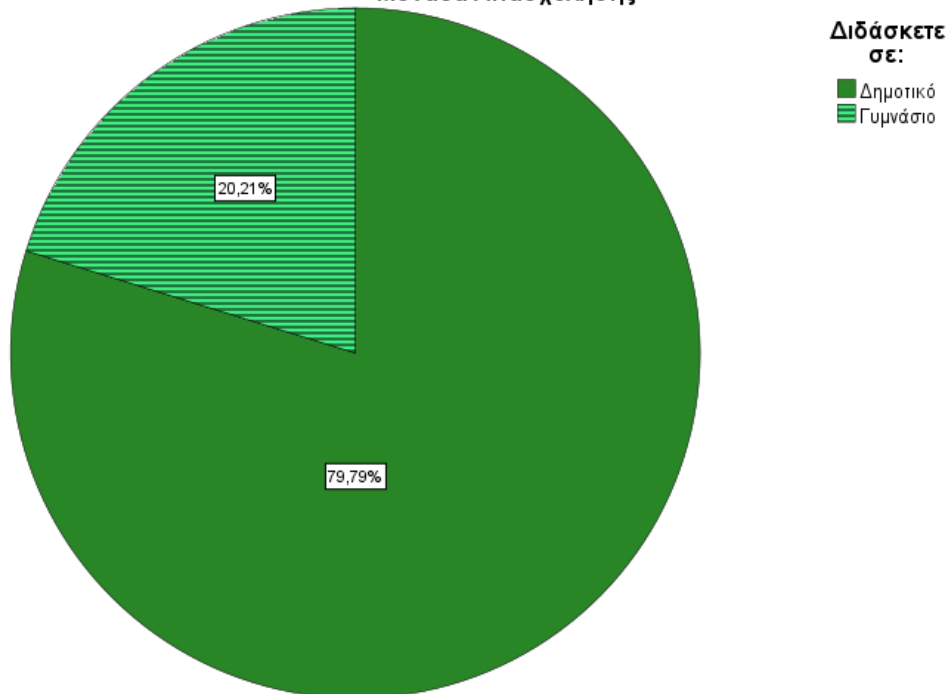
Γραφήματα

Ποσοστά του Φύλου

Γράφημα 1

Μονάδα Απασχόλησης

Γράφημα 2